

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΕΛΛΗΝΟ-ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΔΟΥΝΑΒΙΣ.

Ὁ μεταξὺ Γεωγραφίας καὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας σύνδεσμος ἀποβαίνει ὁσημέραι στενώτερος. Καθ' ὅσον αἱ ἐπιστήμαι αὗται προάγονται, κατὰ τοσοῦτον ἀναφαίνεται καὶ ἰσχυροτέρα ἢ μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀμοιβαία ἐπίδρασις. Εἶναι δὲ φυλὴ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης, διότι κατώκησεν μᾶλλον τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τόπον, καὶ τὰνάπαλιν εἶναι χώρα τις τοιαύτης ἢ τοιαύτης, ἀναλόγως τῶν κυρίων αὐτῆς. Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι εὐρύτατον. Προτιθέμενος δὲ νὰ πραγματευθῶ αὐτὸ ὑπὸ οἰκονομικὴν κυρίως ἐποψιν, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ τὸ περιορίσω ἔτι μᾶλλον.

Ἐὰν ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς ἡμετέρας ἡπείρου ρίψωμεν ἐταστικὸν ὀφθαλμὸν, θέλομεν πεισθῆ, ὅτι δὲν εἶναι ἀδιάφορον φαινόμενον ἢ ἐκ τοῦ παρὰ τὰς Ἀλπεὺς κέντρου τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις ἐξόρμησις τριῶν σπουδαιοτάτων ὑδατίνων ὁδῶν: τοῦ Δουνάβεως πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, τοῦ Ρήνου πρὸς τὴν Ἀρκτικὴν θάλασσαν καὶ τοῦ Ροδανοῦ πρὸς τὴν Μεσόγειον. Πρόκειται περὶ φυσικοῦ τινοῦ, οὕτως εἰπεῖν, συνεταιρισμοῦ τῶν μεσογείων πρὸς τὰς ἀκτὰς, ἀπὸ μικρᾶς τῶν ποταμίων πηγῶν ἀποστάσεως μέχρι ἀπωτάτων τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης θαλασσῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ θάλασσα, ἡ κοινὴ αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος παλαιστρα, παρεκτείνει δι' ἰσχυρῶν βραχιόνων τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς πολὺ πέραν τοῦ ἤχου τῶν κυμάτων τῆς. Ἀναβαίνων δὲ τις τὸ ρεῦμα τοῦ Δουνάβεως, τοῦ

Ροδανού και του Ρήνου, ανευρίσκει δια τῆς λαμπάδος τῆς ἱστορίας τὰ πρῶτα ἔχνη τοῦ βαθμηδὸν καὶ κατὰ σταθμοὺς εἰσαγομένου πολιτισμοῦ, ἐν μὲν τοῖς δύο πρώτοις ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν, ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ ὑπὸ τὴν Ὀλλανδικήν.

Ἐνδεικτικώτατος εἶναι ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ἀπὸ τῶν πηγῶν μήκους καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ὕψους τῶν ρεόντων τούτων μεγάλων τοῦ ὕδατος ὄγκων, διότι μαρτυρεῖ τὴν ἔντασιν τῆς οικονομικῆς σημασίας ἐκάστου.

Δούναβις 302 μυριάμετρα μήκος, 664 μέτρα ὕψος (Donaueschingen).
 Ρήνος 147 » » 2005 » » (Ober-Alp).
 Ροδανός 84 » » 1408 » » (Oberwald).

Ἐνῶ τοιουτοτρόπως τὰ ὕδατα τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Ροδανού κρημνίζονται ἐξ ὑψηλοτέρων χωρῶν, ὁ Δούναβις εἶναι μὲν χθαμαλότερος, ἐκτείνει ὅμως τὴν δραστηριότητα αὐτοῦ εἰς ἀπόστασιν ὑπερδιπλασίαν τῆς τοῦ Ρήνου καὶ κατὰ πολὺ ὑπερτριπλασίαν τῆς τοῦ Ροδανού. Πόση ποικιλία χωρῶν καὶ λαῶν κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Δουναβέως! Μόνον ἀπὸ Ulm ἢ πλευστή ἰδιότης του διασχίζει ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς τὰ δύο σχεδὸν τρίτα τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης (40' — 30' μήκος Λονδίνου). Καὶ ἡ ἔποψις δὲ τῆς ποσότητος τῶν ὑδάτων του κέκτῃται ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι, ὑπολογιζομένων τῶν ὄλων ποταμίων ὑδάτων τῆς Εὐρώπης εἰς μονάδα 1000, ἐνῶ ὁ Ρήνος ἔχει 0, 030, ὁ Δούναβις ἀριθμῆ 0, 124.

Ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἐπὶ τοῦ Δουναβέως διεθνοῦς οικονομίας ἀρχεται ἰδίως ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς ἐξέπεμψε καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὸ ρεῦμα τῶν μεγαλοεργῶν ἀποικιῶν αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων κατὰ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (2, 33) ἡ Ἰστρία (νῦν Κωνσταντιζα), κρίσιμα Μιλησίων παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουναβέως, τοῦ ὁποῦ τοῦ Ἑλληνικὸν ὄνομα «Ἰστρος» στενωῶς πρὸς τὸ τῆς ἡμετέρας ἀποικίας συνδέε-

ται, εἴτε ὡς αἰτία, εἴτε ὡς ἀποτέλεσμα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ κύριοι τῆς θαλάσσης ἦσαν κύριοι καὶ τῶν ἀρτηριῶν αὐτῆς. Ὅταν οἱ ὑποτελεῖς τοῦ Δαρείου Ἑλληνας τῆς Ἰωνίας (Ἡροδ. 4, 89) ὠδήγουν τὰ πλοῖα αὐτῶν ἐντὸς τοῦ Δουναβέως εἰς «δύο ἡμερέων πλόων ἀπὸ θαλάσσης» καὶ ἐξεύγνουν τὸν ποταμὸν ἵνα διαβιβασθῇ ὁ Περσικὸς στρατὸς εἰς Σκυθίαν, ὅταν κατόπιν ἀντικρυ ὄλων τῶν Σκυθικῶν τῆς ἀπιστίας προτάσεων ὁ Ἰστιαῖος «τὰς νέας ἀπάσας παρεῖχε διαπορθμεύειν τὴν (ἀτυχήσασαν) στρατῆν,» πρόδηλον εἶναι εἰς ποίων χεῖρας διετέλει ὁ Δούναβις. Μέχρι τίνος σημείου ἐξετείνετο ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν ἡ Ἑλληνικὴ αὐτὴ ποταμοπλοία, δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν διὰ τοῦ Δουναβέως (Seherer Ἱστορία τοῦ Ἐμπορίου 1, 5) προμηθειῶν τοῦ κατὰ τὸν Εὐξείνου Πόντον Ἑλληνισμοῦ εἰς ἤλεκτρον ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Βορείου Γερμανικῆς θαλάσσης. Ἐν γένει ἡ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δουναβέως ἀρχαῖκή ζωὴ ἐξετείνετο εἰς μεγίστας ἐκτάσεις, ἵνα προμηθεύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀγορὰν ἐκ παντοίων ἐφοδίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ σημειωθῶσιν οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ τὰ δέρματα. Ὅταν μετὰ πάσης βεβαιότητος ἡ Κριμαία καὶ ὁ Καύκασος παρεῖχον τοιαύτας εἰς ἐμπορίαν ὕλας, τίνος ἕνεκεν ἡ μεσημβρινωτέρα καὶ ἐπιεικεστέρα τοῦ Δουναβέως χώρα νὰ καθυστεροῖ;

Ἡ ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἰσχυρὰ τῶν χρόνων ἐκείνων συγκέντρωσις τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς ζωῆς τῶν πρὸς βορρᾶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις, οἷας μαρτυροῦσι αἱ ἱστορικαὶ τῆς Μεγαρικῆς ταύτης ἀποικίας τύχαι, εἰς πλήρη κατανόησιν τῶν ὁποίων δὲν ἀρκεῖ μόνος ὁ μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης Βόσπορος, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ τὸ δραστήριον σύμπλεγμα τῶν εἰς τὸν Εὐξείνου Πόντον ἐκβαλλόντων ποταμῶν, ἐν οἷς πρωτεύει ὁ Δούναβις. Ἡ μετὰ τὰ Μηδικὰ Ἑλληνικὴ τοῦ Βυζαντίου ἡγεμονία ἀναμφιβόλως ἐκαλλιέργησε τὴν κατ' ἐξοχὴν Εὐρωπαϊκὴν ταύτην ὁδὸν τοῦ Δουναβέως, πολὺ πρὶν ἐκ δυσμῶν ὁ Αὐτοκράτωρ Τιβέριος ἐξακριβώσῃ τὰς πηγὰς του. Ὅπως δὴποτε τὰ

Ρωμαϊκά κατά τὸν Δούναβιν ἔργα εἶναι ἐγγύτερα πρὸς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν. Αἱ στρατιωτικαὶ ἀποικίαι τῶν Ρωμαίων ἐν Δακίᾳ καὶ τὰ μεγάλα τῆς συγκοινωνίας ἔργα, εἰς ὁδοὺς καὶ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως γεφύρας, πολλαχοῦ ἀφήσαν ἴχνη ἐπιβλητικὰ. Ἄφ' ἧς δὲ ἐποχῆς ὁ Ἰουλιανὸς ὀλόκληρον στρατὸν μετήγαγεν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ἀπὸ Ρατισβόνης εἰς Δακίαν, μέχρι τῶν νεωτέρων τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ σχέσεων πρὸς τὴν οἰκονομικὴν τοῦ Δουνάβεως ἀποστολήν, ὑπάρχει σειρά ἀδιάκοπος, τὴν ὁποίαν δὲν κατίσχυσαν νὰ διαρρήξωσιν αἱ βαρβαρικαὶ τοῦ μεσαιῶνος εἰσβολαί, ἐξαναγκασθέντων, ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, τῶν ἐνεργησάντων αὐτὰς ἐθνῶν, ὡς π. χ. τῶν Ἀθάρων, τῶν Βουλγάρων, τῶν Οὐγγρων, ἵνα εὐθὺς ὡς ἀπεκατέστησαν παρὰ τὸν Δούναβιν, συνδέσωσι τὴν Ἑλληνο-Γερμανικὴν συγκοινωνίαν διὰ τῆς διαμέσου ἐργασίας αὐτῶν.

Ἐν γένει αἱ πεδιάδες τοῦ Δουνάβεως ἐχρησίμευσαν ὡς φυσικὴ ὁδὸς τοῦ ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς μεγάλων τῶν λαῶν μεταναστεύσεων, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἐνωρὶς οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσιν τὴν ἀριστερὰν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην. Ὅπως δὲ ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον ὁ Δούναβις διετέλεσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Βυζαντινοῦ ναυτικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπ' αὐτοῦ ἐκίνει τὸ σημαντικώτερον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χερσαῖον τῆς Εὐρώπης ἐμπόριον διὰ πολλῶν ἐπισημοτάτων σταθμῶν, ὡς π. χ. τοῦ Passau, τῆς Ρατισβόνης κλπ. Ἐν τούτοις ἰδίως ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν τὸ Ἑλληνο-Γερμανικὸν διὰ τοῦ Δουνάβεως ἐμπόριον ἔλαβε τὴν μείζονα καὶ θετικωτέραν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ὑπὸ τὰ ἰσχυρὰ ἐλατήρια τῶν νέων ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας ἠσθάνθησαν οἱ ἐκ τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν ἐξορμήσαντες ἀλληλοδιαδόχως χριστιανικοὶ πληθυσμοί, τῶν ὁποίων αἱ δύο πρῶται ἐκστρατεῖαι παρηκολούθησαν ἀκριβῶς τὸ ρεῦμα τοῦ μεγάλου ποταμοῦ, ἵνα δείξωσιν αἰσθητότερον εἰς τὸν διανοιγόμενον νέον πολιτισμὸν τὴν κατὰ ξηρὰν αἰωνίαν μεταξὺ τῶν δύο οἰκονομικωτέρων τῆς ἀρχαίας οἰκουμένης τμημάτων (Εὐρώπης καὶ Ἀσίας) ὁδόν.

Γερμανοὶ καὶ Ἕλληνες σνηντῶντο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πολὺ πλείοτερον τοῦ ὅσον κοινῶς νομίζεται. Γνωστὴ δὲ εἶναι ἡ ἐν Βυζαντίῳ Γερμανικὴ ἀποικία καὶ τὸ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις φοινόμενον, Ἑλλήνων παροίκων ἐν Βιέννῃ καὶ ἄλλαις τῆς Γερμανίας πόλεσιν, χρονολογεῖται ἐκ πολλῶ ἀρχαιοτέρας περιόδου.

Ἡ ἀνακάλυψις Βυζαντινῶν νομισμάτων ἐν Οὐγγαρίᾳ, καὶ περαιτέρω κατὰ τὰς πρὸς τὴν Ἀρκτικὴν θάλασσαν Γερμανικὰς χώρας, δὲν εἶναι μικρὰ ἐνδείξεις τῆς διὰ τοῦ Δουνάβεως μεγάλης τοῦ Ἑλληνισμοῦ δραστηριότητος κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς ἐκείνους χρόνους. Ὅποιας διαστάσεις ἐλάμβανε τότε ἡ διεθνὴς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Γερμανίας συναλλαγὴ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν σωζομένων δύο ἐπισημοτάτων τελωνιακῶν διατιμήσεων τῆς ἐν Αὐστρίᾳ πόλεως Stein κατὰ τὰ ἔτη 1177—1198. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο γενικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀποθήκη, ἐκ τῆς ὁποίας ἡ Γερμανία ἐπρομηθεύετο ἐκτὸς τῶν ἐγχωρίων καὶ τῆς ἀπωτέρας Ἀνατολῆς τὰ προϊόντα. Τοιοῦτοτρόπως ἀναφέρονται ἐν ταῖς προμνησθείσαις διατιμήσεσι τὰ ἐξῆς εἶδη: ἱερὰ ἄμφια, μέταξα, πορφυροὶ μανδύαι, ζῶναι, χρυσοκέντητα ὑφάσματα, κρόκος, λεπτοκάρυα, ἔλαια, γλυκόρριζα, πέπερι, ἀρώματα διάφορα, καρυόφυλλον, κανέλλα, μοσχοκάρυδα κλπ. Τὰ ὑπὸ τῆς Γερμανίας δὲ διδόμενα ἀνταλλάγματα ἦσαν ὄπλα, ἐφίππια, μάλλινα ὑφάσματα, δέρματα καὶ διάφορα ξυλουργικὰ καὶ μεταλλουργικὰ προϊόντα. Ἀφίνω τὸ εἶδεχθῆς ἐμπόρευμα τῶν δούλων, τοὺς ὁποίους ἡ ἀγορὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπρομηθεύετο διὰ τοῦ Γερμανικοῦ τοῦ Δουνάβεως ἐμπορίου ἐκ τῶν πολεμικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συμφορῶν τῶν Σλάβων, τῶν Βοεμῶν καὶ τῶν Μοραβῶν (ἰδ. Scherer αὐτ. 2, 1).

Σημαντικὸς πρόδρομος τῶν τελευταίων τυχῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸν 13^{ον} αἰῶνα ἀρξαμένη καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14^{ου} αἰῶνος συμπληρωθεῖσα ὀλοσχερῆς τοῦ Δουνάβεῖο ἐμπορίου πτώσις. Ἄλλα κέντρα ἐθνικῆς ἐν Εὐρώπῃ ζωῆς ἀπετελοῦντο κατὰ τὴν

ἐποχὴν ταύτην καὶ ἄλλαι ὁδοὶ ἐσχηματίζοντο. Ἡ κατὰ τὸν 13^{ον} αἰῶνα ἐνεργηθεῖσα ὑπὸ τῶν Μογγόλων πανωλεθρία ἀπάσης τῆς παρὰ τὸν κάτω Δούναβιν χώρας, ἢ κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα ἐπίτασις τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς συμφορῶν ὑπὸ τὸ βᾶρος ἐναλλάξ τῆς ἀναρχίας καὶ τῆς τυραννίας, ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς Ρωμουνικῆς ἡγεμονείας τοῦ ἐπονομασθέντος δ η μ ί ο υ Βλάδου τοῦ Δ', συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς μεγάλης τοῦ Δουνάβεως ἐμπορικῆς ἀρτηρίας. Ὄταν ἐπῆλθεν ἡ Τουρκικὴ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας χερσονήσου κυριαρχία, ἢ καταστροφή τῶν πέραν τοῦ Αἴμου χωρῶν ὑπῆρξεν τοσοῦτον τελεία, ὥστε μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται νέα σημεῖα ζωῆς ὑπὸ τὴν σημαίαν ἄλλιν τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ τοῦ ἰσχυροτάτου ἐν τῇ νῆα τῶν πραγμάτων τάξει ὀργανισμοῦ τοῦ Φαναρίου, ὅστις ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις μεγάλην κέκτηται ἱστορικὴν σημασίαν πρὸς σύμπασαν τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξε πολυτιμωτάτη διὰ τὸν Δούναβιν καὶ πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους Ρωμούνους καὶ πρὸς τοὺς ἐπῆλυδας Ἑλληνας. Ὀλίγοι ἡγεμόνες ὑπηρέτησαν τὰς ιδέας τοῦ πολιτισμοῦ, ὅσον ὁ πρῶτος ἐν Βλαχία Ἑλληνας Ὀσποδάρης Μιχαὴλ Μαυροκορδάτος (1716). Ἡ δουλεία τῶν χωρικῶν, πολὺ πρὶν ἢ διαδοθῶσιν αἱ φιλελεύθεραι ιδέαι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789, εἶχεν ἤδη ἐν Βλαχία ἀμείλικτον ἐχθρὸν ἐν τῷ προσώπῳ Ἑλληνοῦ ἐπίσης Ὀσποδάρου. Ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1736 καταργήσεώς της μέχρι σήμερον ὀλίγας ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἐποιήσατο προόδους ἡ Ρωμουνικὴ ἐξοχὴ. Μεγίστην δὲ ἐπιρροὴν ἐξήσκησεν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς παρὰ τὸν Δούναβιν χώρας ἢ κατόπιν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων αὐτῆς εἰσορῆ τοῦ ἐν ἀκμῇ προέχοντος Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τὸν ὅποσον συνεχέντρωσεν ἐκεῖ ἡ ιδέα τῆς ἐλευθερίας ἔστω καὶ ὑποτελοῦς. Οὕτως εἰς ἑκατοστύας χιλιάδων ὁ ἀριθμὸς τῶν νέων ἀποίκων ἐντὸς αἰῶνος ὑπελογίζετο. Ὅποιαῖδήποτε δὲ καὶ ἂν εἶναι αἱ φυλετικαὶ ἀντιπάθειαι καὶ αἱ ἱστορικαὶ τῶν νέων πραγμάτων ἀδικίαι, τὸ

βέβαιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς συναντήσεως ἐκείνης τοῦ Ρωμουνικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ χρονολογεῖται ἡ νεώτερα παρὰ τὸν Δούναβιν ζωὴ.

Ὁ κύριος ὀργανισμὸς τῆς ζωῆς ταύτης ὑπὸ ἐμπορικὴν ἰδίως ἐποψιν παριστᾷ νῦν σπουδαιότατον ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ δύο ἰσχυροτάτων ἄλλοεθνῶν διὰ τὴν Ρωμουνίαν στοιχείων. Ἐννοῶ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὸν Γερμανισμὸν. Ἐπὶ τοῦ κάτω Δουνάβεως τελοῦνται κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους σπουδαιότατοι ἀγῶνες, οἵτινες οὐδαμῶς πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἀλλότριοι πρὸς τὴν βαθμιαίαν τῆς διεθνούς πολιτικῆς ἀνάπτυξιν. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι φέρουσιν εἰς τὴν μνήμην τὸν μεσαιωνικὸν μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς δύσεως ἐμπορικὸν τοῦ Δουνάβεως σύνδεσμον. Ἐνῶ δὲ διὰ τὴν Γερμανίαν ὁ Δούναβις μετὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ αὐτοῦ συμπλέγματος θὰ καταστῆ εἰς ἐποχὴν οὐχὶ πολὺ μεμακρυσμένην ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου, ἀφ' ἐτέρου ἡ ναυτικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως ἐποχῆς τῶν Μιλησίων οὐδὲ κεραίαν ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων μετήλλαξεν. Οὐχὶ ὅτι ἐλλείπουσιν ἑκατέρωθεν ἰσχυροὶ συναθληταὶ ὡς π. χ. διὰ τοὺς Γερμανοὺς οἱ Ρῶσσοι καὶ διὰ τοὺς Ἑλληνας οἱ Ἀγγλοὶ καὶ οἱ Ἴταλοὶ, ἀλλὰ διότι ἡ κυρία εἰς ἀνθρώπους καὶ ἐν γένει ἐπιτόπιον συναλλαγὴν ἐμπορικὴ δύναμις περιβάλλεται ἰδιαιτέρως Ἑλληνο-Γερμανικὸν κατὰ τὸν Δούναβιν χαρακτηῖρα, διὰ τὴν προσέγγισιν τῶν συμφερόντων τῆς φυσικῆς ταύτης μεταξὺ τῶν δύο λαῶν ὁδοῦ.

Τοιουτοτρόπως εἰς κρινόμεν ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1872 εἰσπραχθέντων ἐπὶ τοῦ κάτω Δουνάβεως ναυτιλιακῶν δικαιωμάτων, ἀναβιβαζομένων 1 580 476 δραχμᾶς ἐξ ὄλων τῶν σημαίων, πλεόν τοῦ τρίτου (δρ. 568 840) ἀνήκει εἰς τὸ Ἑλληνο-Γερμανικὸν ἐμπόριον, ἦτοι 357 943 εἰς Ἑλληνικὴν πηγὴν (287 419 Ἑλλάς, 70 523 Τουρκία) καὶ 210 897 εἰς Γερμανικὴν (Γερμανία καὶ Αὐστρία). Ὑπὸ ναυτικὴν ἰδίως ἐποψιν ἢ κατὰ τὸ 1873 ἐν Βραίλα κίνησις τῶν

διαφόρων σημαϊῶν εἶναι πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ τοῦ Δουνάβεως συμφέροντα οὐσιωδῶς ἐνδεικτικῆ. Ἐπὶ ὀλιγοῦ κατὰ τὸν εἰσπλουν καὶ ἐκπλουν ποσοῦ 589 ἱστιοφόρων πλοίων, τὰ 336 ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἤτοι σχεδὸν τὰ $\frac{1}{3}$. Ἐκ δὲ τῶν ὑπολειπομένων 253 εἰς μὲν τὴν Τουρκίαν ἀνήκουσιν 147, εἰς ὅλας δὲ τὰς λοιπὰς ὁμοῦ σημαίας 106, ἐν οἷς μόλις 11 ἐγχώρια. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ἀδιάκοπον καὶ ἡμερησίαν, οὕτως εἶπεῖν, διὰ τῶν μικρῶν φορτηγίδων κίνησιν, ἐπὶ 1989 κατάπλων καὶ ἀπόπλων 870 ἀνήκουσιν εἰς τὴν Τουρκικὴν σημαίαν, 652 εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, 207 εἰς τὴν Ἀγγλικὴν, 152 εἰς τὴν Ρωμουνικὴν καὶ 99 εἰς τὴν Ρωσικὴν. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἀναλύσωμεν ἐν γένει τὸν ἀριθμὸν τῆς Τουρκικῆς σημαίας ὑπὸ φυλετικὴν ἐποψιν, ἵνα ἀποδειχθῇ ἢ κατὰ πολὺ μείζων ἐσωτερικὴ ἀξία τῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως Ἑλληνικῆς ἐν τοῖς προκειμένοις ἀριθμοῖς ἐργασίας.

Ἐν τούτοις ἡ ἔννοια τῆς συγκρίσεως ταύτης δὲν εἶναι ἱκανῶς πρὸς ὅλον τὸν Δούναβιν πλήρης. Πρέπει νὰ ὑπολογισθῶσι καὶ αἱ ὁσημέραι ἐπιτεινόμεναι πρόοδοι τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀτμοκινήτου συγκοινωνίας. Ἐνῶ ἀπὸ τοῦ 1864—67 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ἀτμοκινήτων ἀνετιβάζετο εἰς 543 (τόν. 181 123), ἡ ἀπὸ τοῦ 1868—74 αὐξήσις αὐτῶν εἰς 1 333 (629 353 τόν.) ἔχει τι κατ' ἐξοχὴν ὀρμητικόν. Ἐν τῇ ἀτμοκινήτῳ ταύτῃ συγκοινωνίᾳ τοῦ Δουνάβεως ἡ Ἑλληνικὴ σημαία μόλις συναγωνίζεται, τῆς κυριωτάτης ἀναπτύξεως ἀναφαινομένης πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀγγλίας, ἣτις ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης περιόδου ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ 288 ἀτμοκινήτων, τούτέστι πλέον τοῦ ἡμίσεως, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ὑπὸ 843, ἤτοι σχεδὸν τοῦ διπλασίου.

Βεβαίως ὁ μεταξὺ τῆς ἱστιοφόρου καὶ τῆς ἀτμοκινήτου συγκοινωνίας ἀγὼν δὲν διετύπωσεν ἔτι τὸν τελευταῖον αὐτοῦ λόγον. Ἐνώπιον δὲ τῆς ἀφθόνου κινητικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς περιορισμένης τοῦ ἄνθρακος, ἢ εὐθηνεία καὶ τὸ δαπανηρὸν τῆς μετοφορᾶς κέκτηνται πολλοὺς ὄρους συνδυασμῶν πρὸς τὰ διάφορα τοῦ ἐμπορίου εἶδη. Ἐντεῦθεν ὁμως δὲν ἔπεται ὅτι τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνὰ χεῖρας κατὰ

τὸν Δούναβιν καὶ ἐν γένει τὴν Ἀνατολὴν ἀγῶνος δὲν ἔχουσι μεγάλην σημασίαν ἐπὶ τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως τῶν ἀνατολικῶν συμφερόντων. Ἄλλ' ἐνῶ ταῦτα ἐξ ἱστορικῶν, φυσικῶν καὶ οἰκονομικῶν λόγων καθυστεροῦσιν, ἐπὶ τῶν μεγάλων κατὰ θάλασσαν μέσων συγκοινωνίας, εἰς μεγάλας κεφαλαίων ἀποταμιεύσεις, μηχανὰς ἀτμοκινήτους καὶ ἄνθρακας τῆς γῆς, ἀφ' ἐτέρου κέκτηνται τσοσάυτην ἐν τῇ Ἑλληνικῇ δραστηριότητι δύναμιν συγκεντρώσεως τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου (ἀπὸ τῆς καλλιέργειας π. χ. τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἐν ταῖς παρά τὸν Δούναβιν χώραις, ἐν αἷς οἱ Ἑλληγες παρίστανται ὡς γαιομισθωταί, μέχρι τῶν ἐν τῇ Δύσει ἀγορῶν, ἐν αἷς οἱ Ἑλληγες παρίστανται ὡς πωληταί), ὥστε ἀνεξαρτήτως τῶν ἐν τῇ λοιπῇ Ἀνατολῇ σχετικῶν περιστάσεων, τὸ αἰώνιον τοῦ Δουνάβεως ρεῦμα οὐδαμῶς φαίνεται διατεθειμένον νὰ μεταβάλλῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀρχαίων ἐμπορικῶν ὁδηγῶν αὐτοῦ. Ἴνα δώσω δὲ γενικὴν ἰδέαν τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου φαινομένου μόνον περὶ τὴν εἰς δημητριακοὺς καρποὺς ἐκ τοῦ Δουνάβεως προμήθειαν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἀρκεῖ ἡ σχετικὴ κίνησις τῶν λιμένων Γαλαζίου καὶ Βραΐλας, ἐκ τῶν ὁποίων τῷ 1837 μὲν ἐξήχθησαν 2 743 948 κοιλὰ, τῷ 1847 δὲ 15 983 161, ἤτοι ἐν μιᾷ δεκαετίᾳ σχεδὸν τὸ ἑξαπλάσιον.

Ἡ περὶ τῶν διεθνῶν ὁδηγῶν ἀκριβεστέρα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔννοια ἔχει τοιαύτας ἱστορικὰς ἀποδείξεις, ὥστε πρέπει νὰ μεταβληθῶσιν οἱ τόποι, οἱ λαοὶ καὶ οἱ φυσικοὶ τῆς ἐπ' ἀλλήλων ἐπιδράσεως αὐτῶν νόμοι, ὥστε νὰ ὑποπτευθῇ τις ὅτι ἡ Ἀνατολὴ δύναται ποτὲ νὰ γίνῃ ἄλλο παρ' ὅ,τι οὐσιωδῶς εἶναι, Ἑλληνικὴ Ἀνατολή. Αἱ φυλετικαὶ δυσκολίαι ἀνέκαθεν ὑπῆρχον ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένῃ· καὶ ὁμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διέτρεξεν οὗτος εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ὑπάρξεώς του δυσπεριγράπτους κινδύνους, καὶ πρὸς μεγάλους βασιλεῖς ἐπολέμησεν· ἐνίκησε δὲ καὶ ἐνίκηθη χωρὶς ποτὲ νὰ καταστραφῇ.

Ἀπέναντι τῆς ἐθνολογικῆς ταύτης ἔννοιαις ὁ Δούναβις

διασχίζει τήν πρὸς ἡμᾶς Εὐρώπην ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τοῦ Εὐξείνου ὡς μεγαλοπρεπῆς τῆς θείας Προνοίας δάκτυλος. Κατὰ μὲν τὸν μεσαιῶνα ὠδήγησε τοὺς στρατοὺς τῆς σταυροφορίας, κατὰ δὲ τὴν ἡμετέραν ἐποχὴν προώρυσται νὰ ὠδηγήσῃ τοὺς στρατοὺς τῆς βιομηχανίας. Ἐὰν ὁσημέραι προάγῃται αὕτη ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ ὑπὸ τὴν κυρίως Γερμανικὴν σημαίαν, ἐὰν τὸ ρεῦμα τῶν ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἐκ Γερμανίας ἀποίκων δίδῃ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Δουναβέως ὑπὸ τὰς ποικίλας τῆς ἐργασίας μορφάς, ἐὰν ὁ στενὸς μεταξὺ βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς δυνάμεως σύνδεσμος εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος πάσης μεγάλης διεθνούς ἀκμῆς, μὴ λησμονήσωμεν ὅτι ὁ Δούναβις ἔχει δύο ἄκρα, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρὸς δυσμᾶς εἶναι βιομηχανικώτερον, τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἐμπορικώτερον.

Ἐκατέρωθεν οὕτω δύο λειτουργοῦσι φυσικαί, οὕτως εἰπεῖν, δυνάμεις. Ἡ μὲν εἶναι Γερμανικὴ, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ. Ὁλη ἡ οἰκονομία τοῦ μέλλοντος εἰς τὴν σύμπραξιν αὐτῶν ἀνήκει. Ὅταν διαβαίνητε τὸν Δούναβιν, ἐρωτήσατε τὰ θολερὰ μυστήρια τῆς αἰωνίας κινήσεως τῶν ὑδάτων αὐτοῦ. Θὰ ἀπαντήσωσιν ὅτι ἐκάστη χώρα ἔχει τὴν φυσιολογίαν τῆς καὶ ὅτι αἱ περὶ τὸν Δούναβιν πεδιάδες εἶναι ἱκανῶς εὐρεῖται, ὥστε νὰ ἀποφασίσωσι τὰς τύχας τῆς Ἀνατολῆς. Μήπως καὶ κατὰ τὸ 1821 δὲν ἤρχισαν ἐκεῖθεν; Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνταγωνιστῆς δεινότερος τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων, καὶ ὅτι ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῶν τὸ φυσικὸν προπύργιον τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου δὲν εἶναι ὁ Βουλγαρίζων Αἴμος, ἀλλ' ὁ Ἑλληνο-γερμανίζων Δούναβις. Ὅταν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα οἱ ἀρκτικοὶ λαοὶ ἀπεφάσισαν ὀριστικῶς νὰ τὸν διαβῶσιν, οἱ Βυζαντινοὶ συνεζήτησαν ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα καὶ οἱ Γερμανοὶ ἦσαν εἰς ὑπερβολὴν ἰππόται. Ἐκτοτε ὅμως τὰ πράγματα μετεβλήθησαν· ἡ δὲ οἰκονομικο-πολιτικὴ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς ἐννοια προώρυσται νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ὀριστικὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς πολιτισμοῦ τύχας.

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ.

Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ σχέδια Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων σιδηροδρομικὴ ἀρτηρία συνδέει μόνον τὰ ἄκρα αὐτῶν, οὐδαμῶς δὲ εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἐν αὐταῖς πληθυσμῶν ἀπολήγει. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν Πειραιᾶ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀξανομένης τῆς πόλεως καὶ βελτιουμένου τοῦ πρὸς δυσμᾶς αὐτῆς ἐδάφους, ἡ τάσις πρὸς ἀνάπτυξιν ἔσεται πρὸς τὴν πέραν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ πεδινωτέραν ἅμα καὶ εὐρυτέραν περιφέρειαν, εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἀναγκαιότητα τὰ μέγιστα συμβάλλει ἡ περαιτέρω τύχη τῆς καθαρισθησομένης λίμνης Ζέας, ἥτις πάντως ἔσεται τὸ ζωηρότερον τοῦ λιμένος Πειραιῶς κέντρον. Ὅσῳ δὲ ἀφορᾷ τὸν παρὰ τὸ Θησεῖον σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Ἀθηνῶν, οὗτος εἶναι καὶ ἔσεται εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως, καθ' ὅσον αὕτη δὲν δύναται νὰ ἀναβῇ ἐπὶ τῶν βράχων οὔτε τοῦ Ἀρείου Πάγου, οὔτε τοῦ λόφου τῶν Μουσῶν.

Ἀπ' ἐναντίας ἡ ἡμετέρα πόλις λαμβάνει ὁσημέραι ἐπιμηκεῖ σχῆμα, ἀπὸ τοῦ Λυκαβητοῦ καὶ τῆς Ἀκροπόλεως διευθυνομένη διὰ τῶν προαστείων τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ Μεταξουργείου πρὸς τὰ Πατήσια. Κατὰ μὲν τὸ 1844 τὸ κέντρον αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἐν τῇ διασταυρώσει τῶν ὁδῶν Ἑρμοῦ καὶ Αἰόλου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1862 μετετέθη ἐπὶ ἐν περιπόου χιλιόμετρον πρὸς βορρᾶν περὶ τὴν ὁδὸν Εὐριπίδου. Ἐὰν κρίνωμεν ἀναλόγως καὶ ἀπὸ διαφόρων κοινωνικῶν συμπτωμάτων, κατὰ τὴν βιωτικὴν π. χ. τοῦ τόπου ἀνάπτυξιν, ἐντὸς εἴκοσιν ἐτῶν τὸ Ἀθηναϊκὸν κέντρον θὰ μετακινήθῃ ἐτι μᾶλλον πρὸς ἄρκτον. Ὅταν δὲ ἡ πλατεία τῆς Ὀμονοίας καταστῇ κεντρικὴ τῆς Ἀθηναϊκῆς ζωῆς ἐστία, τὸ σχέδιον

τότε τῆς πόλεως ἀπὸ παραλληλογράμμου θὰ μεταβληθῆ εἰς κυκλικόν, καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχει καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τῶν ἀκτίνων ἰκανὴ ἀπόστασις εἰς ἀποτελέσειν πρωτεύουσας ἀναλόγου πρὸς ἔθνος $1 \frac{1}{2}$ ἑκατομμυρίου, δὲν εἶναι φόβος μὴ τυχόν κατόπιν μεταβληθῆ τὸ κέντρον τοῦτο τῆς πόλεως.

Ἀπέναντι τῆς τάσεως ταύτης τῶν Ἀθηναίων ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς αὐτῶν, καθυστερῶν πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ παρόντος, θὰ καθυστερήσῃ πλείοτερον πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ μέλλοντος. Δαπανᾷ τις πλείονα χρόνον ἵνα μεταβῆ εἰς τὸν σταθμὸν ἢ εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἡ εὐκολία τῶν εἰς χρήσιν τοῦ σταθμοῦ τούτου λεωφορείων προσθέτει ἑτέραν ἀπώλειαν χρόνου, διότι δλόκληρον ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς ἀμαξοστοιχίας πρέπει νὰ περιμένῃ τις ἐν τοῖς σταθμοῖς αὐτῶν. Καὶ βεβαίως μὲν δὲν πρόκειται περὶ συγκρίσεως τῶν Ἀθηναϊκῶν πρὸς τὰ τοῦ Λονδίνου λεωφορεία, ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἠδύνατο νὰ συγκρίνῃ πρὸς τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ ἰσχύοντα θὰ ἦτο αὐτὸς ὁ ἀπὸ Ἀθηναίων εἰς Πειραιᾶ σιδηρόδρομος, ἔργον κατ' ἐξοχὴν Ἀγγλικόν, ἐκ τοῦ ὁποῖου ὅμως παραδόξως ἐλλείπει μία τῶν κυριωτάτων Ἀγγλικῶν ἰδεῶν, ἡ κεντρομῶλος τοῦτέστι τῆς πόλεως ἑλξίς. Ἐὰν λάβωμεν ὡς βᾶσιν τῶν παρατηρήσεων τὴν ἐν Λονδίῳ πρακτικὴν τῶν σιδηροδρομικῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ σταθμοὶ αὐτῶν ἢ συσφίγγονται περὶ τὸ τῆς πόλεως κέντρον (Charing-Cross, Cannon-Street, Waterloo, Ludgate-Hill, Victoria), ἢ ἐν τῇ γιγαντιαίᾳ ταύτης ἐκτάσει συνδέονται πρὸς τοὺς κεντρικωτέρους τούτους ἰδιαιτέρως πρὸ πάντων δὲ διὰ τοῦ ὑπογείου (Metropolitan) σιδηροδρόμου, ὡς οἱ King's-Cross, Saint Pancras, Paddington. Ἴνα ἐννοήσῃ ἕκαστος τὴν μεγάλην σημασίαν, τὴν ὁποίαν οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποδίδουσιν εἰς τὸ κεντρικὸν τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, ἀρκεῖ μία τῶν πολλῶν περιστάσεων. Ἡ ἐταιρία Sud-Est, θέλουσά νὰ πλησιάσῃ τὸ κέντρον τοῦ Λονδίνου (Charing Cross καὶ Cannon Street), ἐδαπάνησε διὰ τὴν πρὸς αὐτὸ παρέκτασιν τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τῆς (4 χιλ. μέτρα) ἑκατὸν εἴκοσι περὶπου ἑκατομμύρια δραχμῶν!

Πῶς συνέβη ὥστε τὸ αὐτὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα ἐν Λονδίῳ μὲν τοιαύτας δεικνύει πρὸς τὸ κέντρον τῆς πόλεως τάσεις, ἐν Ἀθήναις δὲ ὀρρωδεῖ πρὸς τὴν ἐπαφὴν τῶν πυκνῶν πληθυσμῶν, ἐνασμενιζόμενον μᾶλλον πρὸς τὰς κοιμωμένας παρὰ τὸ ἠθσεῖον ἀρχαιότητος; Καὶ κατὰ πόσον μὲν βοηθοῦσι τὸ καλλιτεχνικὸν τούτων ἀποτέλεσμα τὰ μέχρι τοῦδε οἰκοδομικὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ἔργα, ἄλλης ἐρεύνης θέμα, σπουδαιότατον βεβαίως ἐν χώρᾳ, τῆς ὁποίας ἢ περιλειπομένη ἀρχαία ἐν μνημείοις ζωὴ ἀποτελεῖ σημαντικώτατον διὰ τὴν νέαν ἐλατήριον. Κατὰ πόσον ὅμως ὠφελεῖται τὸ κοινὸν τῶν ἀγοραστῶν ἐκ τῆς σιδηροδρομικῆς ἐν Ἀθήναις ἐργασίας καὶ κατὰ πόσον ἐν τῇ ὠφελείᾳ τούτου ἀνευρίσκει καὶ αὐτὴ ἡ τῆς σιδηροδρομίας ἐπιχείρησις τὸ ἑαυτῆς συμφέρον, περὶ τούτων μᾶλλον ὁ πολὺς ἐπὶ τοῦ προκειμένου λόγος.

Ἐνῶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ σιδηρόδρομος ζητεῖ, οὔτως εἰπεῖν, τοὺς ἀνθρώπους, ἐν Ἀθήναις οἱ ἀνθρώποι ζητοῦσι τὸν σιδηρόδρομον. Ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν δαπανῶνται μυριάδες ἑκατομμυρίων διὰ τὴν εὐκολίαν τῶν ἀγοραστῶν τῆς σιδηροδρομικῆς κινήσεως, ἐν Ἑλλάδι δὲ ὁ χρόνος τούτων θεωρεῖται δευτερευόν ἀντικείμενον, διότι φαίνεται ὅτι τὸ Ἀγγλικὸν ἀξίωμα «ὁ χρόνος εἶναι νόμισμα» δὲν περικλείει ἀπανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἐννοίαν. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ κεντρομῶλος ἑλξίς τῶν σιδηροδρόμων ἀναπτύσσει τὰς εἰσπράξεις αὐτῶν μέχρι βαθμοῦ ἱκανοποιούντος πολλῶν ἑκατομμυρίων καταβολᾶς, ἐν Ἑλλάδι ἡ σιδηροδρομικὴ ἐπιχείρησις παρίσταται ἐνώπιον τόσων κενῶν οἰκοπέδων, ὡς π. χ. ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος διὰ τοῦ ἄκρου τῆς πλατείας τῆς Ἐλευθερίας πρὸς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, χωρὶς νὰ ἐνθαρρυνθῆ ἐκ τῆς ἐνεστώσης εὐθηνείας τῶν γηπέδων, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐκ τῆς μελλούσης διαρρυθμίσεως τῆς πόλεως πάντως ἐπελευσομένην ὑπερτίμησιν.

Ἡ ἀντίθεσις εἶναι προφανής, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν φυσικὴν τοῦ προνομίου λειτουργίαν. Ἐν Ἀγγλίᾳ οὐαὶ εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν ἐκείνην ἐπιχείρησιν, ἥτις δὲν φροντίζει περὶ

της πελατείας αὐτῆς. Ὁ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπιχειρήσεων συναγωνισμὸς εἶναι τοιοῦτος, ὥστε ἡ προσφυέστερον ταῖς ἀνάγκαις τῆς βιωτικῆς διαχειρμένη καὶ τὰ πλείονα τῶν κερδῶν πορίζεται. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἔχουσι οὕτω. Μέχρις ὅτου διαρκεῖ τὸ προνόμιον τοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ σιδηροδρόμου, οὐδεὶς παρ' ἡμῖν λόγος περὶ συναγωνισμοῦ. Οἱ ἀγορασταὶ λοιπὸν τῆς σιδηροδρομικῆς κινήσεως εἶναι παραδεδομένοι δέσμοι εἰς τὸ προνόμιον, καὶ ἐπειδὴ ὅλοι οἱ δεσπότες εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον μύωπες, οὐδὲν ἄπορον ἂν καὶ τὸ παρὰ τὸ Θεσεῖον ἡμέτερον σιδηροδρομικὸν προνόμιον δὲν βλέπει καθαρῶς τὸ τῆς πόλεως κέντρον.

Ὅτι δὲν ὑπηρετεῖται ἐντεῦθεν τὸ ἀληθές συμφέρον καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι αὐστηρὰ τῶν πραγμάτων συνέπεια. Ἀφῆνων κατὰ μέρος τὰς, προϊούσης τῆς ἐν τῇ πόλει ἀναπτύξεως, πιθανὰς διαστάσεις τοῦ ζητήματος περὶ τῆς περαιτέρω ἐρμηνευτικῆς τοῦ ἀνα χεῖρας προνομίου τύχης, καὶ ἄνευ κινδύνου τινος ἐντεῦθεν, ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι μείζων προσφορά τῆς σιδηροδρομικῆς κινήσεως θὰ εἴλκυε πλείονας ἀγοραστάς. Βεβαίως δὲν ἔχω κατὰ νοῦν νὰ φέρω εἰς ὑποστήριξιν τὴν εἰσέτι διὰ κοινῶν ἀμαξῶν εἰς τὸ πείσμα τοῦ σιδηροδρόμου ἐπωφελῶς ἐνεργουμένην μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν συγκαοινωνίαν. Οὐδὲ φέρω εἰς συζήτησιν τὴν δαπάνην ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου πρὸς τὰς διὰ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ἀναγκαίας κοινὰς ἀμάξας ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεῖ. Ἄρκει νὰ ὑπολογίσῃ τις ὅτι μία κάθοδος εἰς Πειραιᾶ καὶ μία ἀνοδος ἰσοδυναμεῖ διὰ μὲν τὸν σιδηρόδρομον πρὸς 2 δρ. (ἀ θέσ.) ἢ πρὸς 1 $\frac{2}{10}$ (β' θέσ.), ἂν δὲ ἐπὶ ἰδιαιτέρας ἀμάξης ἢ ἐν ταῖς πόλεσι κινήσεις, ἰδοὺ τέσσαρες δρόμοι περὶ τὰς 4 $\frac{1}{2}$ δρ. τὸ ὅλον 6 $\frac{1}{2}$ δρ. δι' ἓν πρόσωπον, 10 $\frac{1}{2}$ διὰ τρία ὁμοῦ. Ἀπέναντι τοιούτων δαπανῶν καὶ τῶν προμνησθειῶν εἰς χρόνον ἢ διὰ κοινῆς ἀμάξης συγκαοινωνία δύναται βεβαίως νὰ ἀνθέξῃ, καὶ τὸ προμνησθὲν φαινόμενον ἐξηγεῖται τῷ ὄντι.

Ἄλλ' αἱ μείζονες δυσκολίαι ἀναφαίνονται ἐπὶ τῆς μετα-

φορᾶς τῶν ἐμπορευμάτων. Εἶναι τοιαῦται, ὥστε οὐδὲ κἂν ἤρχισεν ἀκόμη ὁ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς σιδηρόδρομος τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἦτις, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐν ἀλλαχοῦ συμβαινόντων, περιέχει καὶ τὴν σημαντικωτέραν μερίδα τῶν κερδῶν. Διότι κατὰ τὸ 1872 παρετηρήθη ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅτι αἱ σιδηροδρομικαὶ εἰσπράξεις ἐκ μὲν τῶν μετακομισθέντων προσώπων ἀνέβησαν εἰς 552 398 000 δρ. ἐκ δὲ τῶν μεταβιβάσθέντων πραγμάτων εἰς 884 679 000 δρ. Πρέπει δὲ τις νὰ παρατηρήσῃ ἐπ' ὀλίγον ἀπὸ τινος ὑψώματος τὴν ἐν τῇ Πειραικῇ ὁδῷ κίνησιν τῶν φορτηγῶν ἀμαξῶν, ἵνα συλλάβῃ γενικὴν ἐννοίαν τῶν θυσιῶν, εἰς ἃς ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῶν πραγματειῶν ὑποβάλλει τὸν ἡμέτερον σιδηρόδρομον ἢ ἐντελῶς ἀπόκεντρος θέσις τῶν σταθμῶν αὐτοῦ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι συντρέχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ἀτυχέστατος συνδυασμὸς τῆς τελωνιακῆς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν σιδηροδρομικὴν ἐπιχείρησιν. Ἐν οὐδεμιᾷ ὅμως περιπτώσει ὁ συνδυασμὸς οὗτος θὰ ἠυδοκίμει ἐπαισθητῶς, ἐξερχόμενος, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ σταθμοῦ, τῶν κατοικιῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς περιφερείας τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Καὶ ἐὰν δυστυχῶς εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς τὸ στενὸν τῆς διοικητικῆς ἡμῶν ἐμπειρίας πνεῦμα νὰ παραγινώρῃ τὴν κυρίαν ἀποστολὴν αὐτῆς εἰς διευκόλυνσιν τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐθνικοῦ βίου κατὰ τὰς ποικίλας ἐν τῇ βιομηχανίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐμπορίᾳ μορφᾶς αὐτοῦ, ὀλέθριον παράδειγμα θὰ ἀπετελεῖτο ἐντεῦθεν διὰ τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος, τοῦ ὁποίου ἡ τελικὴ ἐπιτυχία οὐσιωδῶς ἀνήκει εἰς εὐρύτερα κατὰ πολὺ ἐλατήρια.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται οὐδὲν ἔχουσι τὸ ψυχρὸν πρὸς τὸν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ σιδηρόδρομον, ὅστις πάντως εἶναι καὶ ἔσεται μία τῶν ἀσφαλεστέρων χρηματικῶν τοποθετήσεων. Ὅτι δύναται νὰ ἀποβῇ καὶ κερδαλαιοτάτη, περὶ τούτου ἱκανῶς μαρτυρεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ δι' αὐτῆς σύνδεσμος τῆς πολυπληθεστεράς πόλεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν μεγάλην κατὰ θάλασσαν συγκαοινωνίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ στα-

θερά τῆς ἐν Εὐρώπῃ σιδηροδρομίας πείρα, διότι μεταξύ ὄλων τῶν σιδηροδρόμων αἱ πλείονες ἀναλόγως εἰσπράξεις ἀνήκουσιν οὐχί εἰς τοὺς τῶν μεγίστων διαστάσεων, ἀλλ' εἰς τοὺς τῶν μικροτέρων, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐπομένων κατὰ χιλιόμετρον ἡμερησίων εἰσοδημάτων.

Χῶραι	Σιδηροδρομοὶ	ἐκτάσεις	εἰσοδήμ.	1873
Ἀγγλία	Lond.-N.-West	2428 χιλιομ.	299 δρ.	1-20 Ἰουλίου
»	North-London	19 »	1560 »	»
Γαλλία	Lyon	3779 »	209 »	1 Ἰαν.-15 Ἰουλ.
Γερμανία	Main-Neckar	6 »	574 »	1 » -31 Μαΐου
Ἑλβετία	Rigi	5 »	140 »	Μαΐος

Ἡ σύγκρισις τῶν ἀριθμῶν τούτων εἶναι βεβαίως πολὺ διὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιχείρησιν ἐνθαρρυντική. Ὑποτίθεται ὅμως πάντοτε, ὅτι ἀρμονικῶς πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας διακινεῖται αἱ ὑπὸ τοὺς εὐτυχεστέρους ὄρους διατελοῦσαι σιδηροδρομικαὶ γραμμαί.

ΣΑΠΩΝΟΥΡΓΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.

Ἐξ ὁποίων στοιχείων ἀπετελεῖτο τὸ σ μ ἦ μ α, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς αὐτοῦ (Θ', 77), μικροῦ διαφέροντος εἶναι ἔρευνα. Ἀρκεῖ διὰ τὴν οικονομικὴν τῆς σαπωνοποιίας ἱστορίαν, ὅτι «ἐχρῶντο εἰς τὰς χεῖρας, ἀποπλύνοντες αὐτὰς καὶ σ μ ἦ μ α τ ι, ἀπορρῦψεως χάριν, ὡς παρίστησιν Ἀντιφάνης ἐν Κωρύκῃ»

κέλευσόν τινα φέρειν ἀπονίψασθαι
δότω τις δεῦρ' ὕδωρ καὶ σμῆμα.»

Εἰς πολλῶν δὲ ἀρχαιοτέρων ἐποχῶν παρ' Ἰουδαίους ὁ προφήτης Ἰερεμίας ἀνάλογόν τι βεβαίως καθαριστικὸν μέσον εἶχεν ὑπ' ὄψιν, ὅταν ἔλεγε (Β', 22) : «ἐάν ἀποπλύνῃ ἐν νί-

τρῶ καὶ πληθυνῆς σεαυτῇ πόαν, κεκληλίδωσαι ἐναντίον μου ἐν ταῖς ἀδικίαις σου.»

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ περιόδῳ τῆς ἀρχαίας οἰκονομίας ἀνευρίσκεται κατὰ πρῶτον τὸ νῦν παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἐθνῶν ἐν χρήσει ὄνομα τοῦ σάπωνος (-σαπῶν). Ὁ Πλίνιος θεωρεῖ τὸ ὄνομα τοῦτο Κελτικῆς καταγωγῆς, καὶ ἀποδίδει τὴν πρώτην σαπωνουργίαν εἰς τοὺς Γαλάτας, ἐκ τῶν ὁποίων μετεδόθη εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν κόσμον, ὅστις, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τῆς Πομπηίας⁽¹⁾, προήγαγε τὴν βιομηχανίαν ταύτην εἰς ἰκανὴν ἀνάπτυξιν. Πράγμα δὲ περιέργον, ἢ ἐπελθοῦσα ἐκ τῶν βαρβαρικῶν εἰσβολῶν βιομηχανικῆ τοῦ μεσαιῶνος καταστροφή δὲν κατίσχυσεν νὰ ἐξαλείψῃ ἐντελῶς τὰ ἔγχη τῆς σαπωνουργίας ταύτης, διότι ἀνευρίσκομεν ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Γενούης τὴν ἀντιζήλον αὐτῆς πόλιν Savona, ἣτις κατὰ τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους χρόνους διέπρεπεν ἐπὶ τῇ σαπωνοποιίᾳ τῆς, εἰς τὴν ὁποίαν πιθανῶς καὶ τὸ ὄνομά τῆς ὀφείλει. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ μικρὰ αὕτη πόλις ἐχρησίμευσεν ὡς διδάσκαλος τῆς νεωτέρας σαπωνουργίας, ἣτις, δι' ὄλων τῶν μεταγενεστέρων βελτιώσεων αὐτῆς, σταθερῶς διετήρησε τὴν ἀρχαίαν τοῦ λίπους (ἔλαιον κτ.) καὶ τῆς στάκτης (πότασα καὶ σόδα φυσικῆ ἢ τεχνητῆ) Κελτικὴν βάσιν.

Ἡ σαπωνοποιία ἀποτελεῖ μίαν τῶν σημαντικωτέρων ἐπόψεων τῆς νεωτέρας οἰκονομίας τῶν ἐθνῶν, διότι κατὰ τὸν Liebig ἡ ποσότης τοῦ καταναλισκομένου σάπωνος εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς κοινωνικῆς εὐπορίας. Οὕτως ἡ ἐπιδεικτικὴ τῶν μέσων ἐποχῶν πολυτέλεια, εἰς ὁπαδοὺς, σκευή, ὅπλα καὶ ἵππους, ὑποχωρεῖ ἐν ταῖς μᾶλλον προωδευμέναις πρὸς τὴν μείζονα ἀνάγκην τῆς καθαριότητος. Καὶ παρατηροῦμεν ἐν Ἀγγλίᾳ, καθ' ὅσον ἀναπτύσσεται ὁ πλοῦτος, κατὰ τοσοῦτον προβιβάζεται καὶ ἡ εἰς σάπωνα κατανάλωσις, διότι ὑπελογίσθησαν πρὸς ἕκαστον ἄτομον τῶ

(1) Εὐρέθη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς αὐτῆς ἐλάκλειρον σαπωνουργικὸν καταστάγμα καὶ δοχεῖα πλήρη σάπωνος κατεργασμένου.

1801 μὲν 4, 84 λίτραι, τῷ 1845 δὲ 9, 65, τῷ 1849 δὲ 9, 71.

Ἐὰν παρακολουθήσωμεν τὴν νεωτέραν ἀνάπτυξιν τῆς σαπωνοποιίας, προξενεῖ ἐντύπωσιν ὅτι ἡ μείζων ἀκμὴ αὐτῆς ἀπαντᾷται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῆς κοιτίδι, τῇ Γαλλίᾳ. Ἡ Μασσαλία εἶναι ἡ πρώτη τῆς βιομηχανίας ταύτης πόλις. Μόνη αὕτη κατὰ τὸ 1855 παρήγαγεν 60 ἑκατομ. χιλιόγραμμα σάπωνος τῆς ἐκλεκτοτέρας ποιότητος, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὀλόκληρος ἡ Ἀγγλικὴ παραγωγὴ μόλις ἀνέβη εἰς 90 ἑκατομ. Ἐν γένει αἱ Μασσαλιωτικαὶ τῆς σαπωνοποιίας μέθοδοι προΐστανται τοῦ κλάδου τούτου τῆς βιομηχανίας, ἥτις προώριστα ἰδιαιτέρως νὰ ἀκμάσῃ ἐν αἷς χώραις καλλιεργεῖται ἡ ἐλαία, τῆς ὁποίας τὸ ἔλαιον καθ' ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε δοκιμὰς ἀπεδείχθη ὡς ἡ προσφοροτέρα εἰς σαπωνοποιίαν ὕλη. Ἴνα ἐννοήσῃ ἕκαστος τὴν σημασίαν τῆς πρωτῆς ταύτης ὕλης, ἀρκεῖ ἡ ἐν τῇ σαπωνοποιίᾳ ἀναλογία τῆς, διότι ὑπολογίζεται εἰς 60 τοῖς %.

ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ὑπολείπεται σπουδαία ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας ταύτης διὰ τὴν κατ' ἐξοχὴν ἐλαιοφόρον Ἑλλάδα. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἴδρυσις σαπωνουργείων εἰς διάφορα μέρη αὐτῆς πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς σημαντικὸν σύμπτωμα εὐτυχοῦς συνδυασμοῦ ἀφ' ἐνὸς τῆς φυσικῆς ἡμῶν παραγωγῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς βιομηχανικῆς ἡμῶν ἐμπειρίας. Ἐνῶ δὲ ἡ καλλιέργεια τῆς ἡμετέρας ἐλαίας ἐπιδέχεται μείζονος ἔτι καλλιέργειας, τὰ πορίσματα τῆς σαπωνουργικῆς τοῦ τόπου δραστηριότητος, ἠκολούθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν (1862—71) τὴν ἐπομένην ἐν τῇ ἐξαγωγῇ πρόοδον.

Ἔτη	Στατήρες	Δραχμαὶ	Ἔτη	Στατήρες	Δραχμαὶ
1862	1 571	77 959	1867	46 468	758 129
1863	4 823	334 228	1868	45 781	729 713
1864	3 626	156 684	1869	17 861	877 085
1865	16 570	363 594	1870	14 913	638 640
1866	25 366	750 442	1871	10 360	464 529

Ἡ μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας πενταετίας ἀναλογία μαρτυρεῖ διαστάσεις, ἐξηγουμένας ἱκανῶς ὑπὸ τῆς Ἰονίου ἐνώσεως. Ἀπὸ 54 955 στατήρων ἀνέβη εἰς 76 383, καὶ ἀπὸ 4 879 904 δραχμῶν ἀνέβη εἰς 3 468 096. Ἀξιοσημεῖωτος ἐν τούτοις ἡ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη (1870—71) μόνιμος, οὕτως εἶπεν, καὶ μάλιστα ἐπιτεινομένη χαλάρωσις, καὶ ὡς πρὸς τὸ βᾶρος, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἐξαγωγῆς ταύτης. Ἐκτὸς τῶν νέων τελωνιακῶν περιπτώσεων τῆς ἡμετέρας καθόλου βιομηχανίας, ὑπολείπεται ἡ ἔρευνα καὶ τῶν διαφορῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ σάπωνος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διεξόδῳ, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύει μὲν ἡ Τουρκία, ἀκολουθεῖ δὲ ἡ Αὐστρία καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Ἰταλία. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην, ἐνῶ τῇ ἐπρομηθεύσαμεν 15 332 στατήρας τῷ 1869, κατὰ τὸ 1870 ἐξήτησεν αὕτη παρ' ἡμῶν μόνον 14 850 καὶ κατὰ τὸ 1871 ἔτι ὀλιγώτερον, 8 486. Σημεῖον ὅτι ἐκ τοῦ μέρους τούτου ὑφίστανται σπουδαῖα τῆς διεθνούς ἡμῶν σαπωνοσυναλλαγῆς συμπτώματα, καὶ ὅτι ἡ συναγωνιστικὴ ἡμῶν δύναμις ἔχει ἀνάγκην νέων ὀπλῶν ἐν τῇ ἀντικρυ Ἀνατολικῇ ἀγορᾷ.

Χρεῖα λοιπὸν καὶ ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης, ὅπως καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν, νὰ καθαρισθῇ ἡ οἰκονομικὴ ἡμῶν πολιτικὴ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ σάπωνος, ἐνθυμοῦμαι εὐχαρίστως τὴν ὑπὸ τῶν Μασσαλιωτῶν σαπωνουργῶν ἐν ἔτει 1814 (ὅτε εἰσῆλθον ἐν Γαλλίᾳ οἱ Βουρβῶνοι) κατασκευὴν προτομῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' ἐκ σάπωνος διαφανοῦς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνεγινώσκετο κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ κ. Reybaud ἡ μεταφορικὴ ἐπιγραφή: «ἐξαλείφει ὅλας τὰς κηλίδας.» Φεῦ! Ματαίᾳ ἐξιλέωσις τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα οἱ μὲν πατέρες ἐνήργησαν ἐν Παρισίοις κατὰ τὴν 10 Αὐγούστου 1792, οἱ δὲ υἱοὶ καὶ οἱ ἔγγονοι ἐπανέλαβον κατὰ τὸ 1830, 1848 καὶ 1870. Οὕτω πάντοτε σχεδὸν ἡ σαπωνικὴ φιλοδοξία τῶν ἡγεμόνων τελειώνει εἰς πομφόλυγας. Σημεῖον ἀλάνθαστον, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῶν ἐθνῶν στηρίζεται εἰς ἄλλους ἐντελῶς ὄρους, καὶ ὅτι ἡ βιο-

μηχανική άκμή είναι προϊόν τῆς ἐντός αὐτῶν τῶν λαῶν λειτουργούσης ζωῆς.

ΟΙΚΙΑΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.

Πολλάκις ἐκίνησε τὴν προσοχήν μου τὸ ὀδυνηρὸν θέαμα οἰκογενειῶν, αἵτινες, ἐξ εὐρώστων ὀρμώμεναι περιουσιῶν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποφύγῃσι φοβερωτάτους ἐν τῇ βιωτικῇ οἰκονομία κρημνούς. Ὡς φαίνεται, δὲν ἀρκεῖ ἡ πρώτη ὠθησις διὰ τοὺς παντοσεδεῖς ἀγῶνας τοῦ σταδίου. Ἀπαιτεῖται ἰκανὴ δύναμις καὶ περὶ τὸ μέσον καὶ περὶ τὸ τέλος αὐτοῦ, ἵνα φέρῃ τὴν ὀριστικὴν νίκη.

Μεταξὺ ὄλων τῶν αἰτίων, τὰ ὅποια συμβάλλουσιν εἰς τὴν περαιτέρω διάδοσιν τῶν οἰκονομικῶν καταστροφῶν, πρωτεύουσαν κατέχει θέσιν ἡ περὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς πρώτης νεότητος ἔλλειψις τῶν οἰκονομικῶν ἀρχῶν. Ἀνατρέφομεν τὰ τέκνα ἡμῶν ἐντός σφαίρας εἰκονικῆς, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ στήνομεν τὴν παγίδα, ἐν ἣ πρόκειται κατόπιν νὰ συλληφθῇ ἡ πρακτικὴ αὐτῶν ζωὴ. Πάντοτε τὰ τέκνα συλλαμβάνουσι μείζονα ἔννοιαν περὶ τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως τῶν γονέων αὐτῶν τῆς ὅσῃ πράγματι ἔχουσιν οὗτοι. Οἱ μικροὶ τοῦ κόσμου τούτου περιηγηταὶ βλέπουσι τὸ ἀνθηρότερον μέρος τῆς ὑποδεχομένης αὐτοὺς κοινωνίας. Ὅλα πέριξ αὐτῶν παίζουσι καὶ ἀναλόγως ὄλα γελῶσιν. Ἐρχεται κατόπιν ἡ ἡλικία τῆς νεότητος. Ὅσοι δὲν κατῴρθωσαν νὰ ἐκπαιδευθῶσιν ἐν τῷ σχολείῳ τῶν πατρικῶν ἀτυχῶν, ἐξαίφνης εὐρίσκονται κύριοι περιουσιῶν, τῶν ὁποίων αἱ περὶ τὴν ἀπόκτησιν καὶ τὴν συντήρησιν δυσχέρεια ἐλαχίστης φαίνονται αὐτοῖς σημασίας. Τότε τὰ πρῶτα βήματα ἀρχίζουσι τὴν οἰκογενειακὴν κρίσιν. Αἱ δὲ ἰδιοτροπίαί τῆς τύχης δὲν λείπουσιν, ἵνα ἐπιχύσωσι τὸ ὀλισθηρὸν τῆς πλάνης ἔλαιον. Ἀρά γε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ οἰκοδομήσῃ τι

φραγμὸν εἰς τὴν κατωφέρειαν ταύτην τῆς οἰκονομικῆς ἀπειρίας;

Ἐπάρχουσι διάφοροι μέθοδοι. Μεταξὺ δ' αὐτῶν δὲν γνωρίζω ἄλλην ἀποτελεσματικωτέραν ἐκτός τῆς δραστηρίας λειτουργίας τοῦ οἰκιακοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὅσοι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐν τῇ τάξει αὐστηρότητος αὐτοῦ διοικοῦσι τὰς οἰκογενείας τῶν καὶ διοικοῦνται ἐν αὐταῖς, καθ' ὃ μέτρον κέκτηται ἡ οἰκονομικὴ τοῦ παρόντος δύναμις ἄνευ ἀξιοκατακρίτου πρὸς τὸ σκοτεινὸν μέλλον ληημοσύνης, ὅσοι ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ κοινωνικοῦ παραδείγματος εὐρίσκουσι τὴν εὐθυτέραν ὁδὸν εἰς διαμόρφωσιν τῶν νεωτέρων γενεῶν, οὗτοι δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι κατὰ πόσον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐν ᾧ πλέομεν πελάγους εἶναι χρήσιμος ἡ τῆς οἰκονομικῆς σωτηρίας σανίς. Ἐπ' αὐτῆς εἶναι ἐγκεχαρραγμένη ἡ λέξις «Προμηθεύς.» Ἴδου ἡ περιεκτικωτέρα τοῦ οἰκιακοῦ προϋπολογισμοῦ ἔννοια, εἰς ἀνάλυσιν τῆς ὁποίας δανείζομαι ἐκ τοῦ περὶ Οἰκονομίας συγγράμματος τοῦ κ. Mézières τὰ ἐπόμενα.

— Ὁ οἰκιακὸς προϋπολογισμὸς εἶναι μέτρον φρονήσεως δι' ὄλας τὰς ἡλικίας, δι' ὄλας τὰς τάξεις, δι' ὄλας τῆς ζωῆς τὰς καταστάσεις. Ἀρμόζει εἰς τὸν ἄγαμον ὅπως καὶ εἰς τὸν οἰκογενειάρχην, εἰς τὸν ἄσημον τεχνίτην ὅπως καὶ εἰς τὸν πλούσιον κεφαλαιοῦχον. Οὐδεμίᾳ οἰκογένεια δύναται νὰ ἀπαλλαγθῇ τῆς ἀνάγκης τοῦ οἰκιακοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὁ σκυτεὺς τοῦ Λαφονταίνου ἀποκρίνεται εὐθύμως πρὸς τὸν τραπεζίτην: «ἐκάστη ἡμέρα φέρει τὸν ἄρτον αὐτῆς.» Ἀναμφιβόλως ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλαι ἐκτός τῆς περὶ τὴν τροφὴν ἀνάγκης, τὰς ὁποίας οὗτος δὲν ὀνειρεύεται. Ἴνα φθάσῃ τὸ τέλος τοῦ ἔτους, κατὰ τὴν μεθόδόν του, πρέπει προσέτι νὰ ἔχη κατοικίαν, νὰ ἐνδυθῇ, νὰ θερμανθῇ, νὰ πλυθῇ, νὰ φωτισθῇ κτλ. Τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ δύναται τις νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς δαπάνας ταύτας, εἶναι ἡ ἀποταμίευσις μέρους τοῦ ἡμερομισθίου. Ἀπαιτεῖται τοὔτεστι πρόνοια, ὑπολογισμὸς, σκέψις. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἡ μέθοδος τοῦ «ἡμεροδοῦλου καὶ ἡμεροφάγου» εἶναι σύ-

στημα φιλοσοφικόν, τὸ ὁποῖον πάντοτε θὰ ἔχη ὀπαδοὺς, δὲν εἶναι ὅμως καὶ σύστημα οἰκονομικόν. Ἐν γένει αἱ δαπάναι δὲν καταβάλλονται πάντοτε καθ' ἑκάστην εἰς μικρὰς μερίδας καὶ ἴσας δόσεις. Τὸ μὲν ἐνοίκιον πληρόνεται συνήθως κατὰ τριμηνίαν· τὰ δὲ ἐνδύματα καὶ τὰ ἐπιπλα ἀνανεοῦνται κατὰ μεμακρυσμένας ἀπ' ἀλλήλων ἐποχάς. Ἐν τούτοις πλείστων ἐπαγγελημάτων τὰ ἡμερομίσθια πληρόνονται καθ' ἑβδομάδα ἢ καὶ καθ' ἡμέραν. Ἡ δυσκολία τῆς ἐν ἀρμονίᾳ ἀποκαταστάσεως δύο ὄρων ἐπὶ τοσοῦτον διαφορῶν ἀποτελεῖ τὴν λυδίαν λίθον τοῦ βιωτικοῦ πνεύματος.

Ἡ πρωτοβουλία τοῦ οἰκιακοῦ προϋπολογισμοῦ ἀνήκει δικαιωματικῶς εἰς τὸν κύριον τῆς οἰκίας, τὸν ἐμπειπιστευμένον τὰ κοινὰ συμφέροντα, τὸν φυσικὸν τῆς οικογενείας προστάτην. Ἴσως διὰ τὴν ἐπικράτειαν ὑπάρχουσι λόγοι ἰσχυροί, ὥστε οἱ μὴ πληρόνοντες οὐδὲ λεπτοῦ φόρον νὰ κανονίζωσιν κυριαρχικῶς τὴν χρῆσιν τοῦ δημοσίου θησαυροῦ· ἀλλ' ἐν τῷ οἴκῳ δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἔχωσι γνώμην ἐπὶ τῶν ἐξόδων οἱ ἀνήλικοι, οἱ μαθητευόμενοι, οἱ ὑπηρέται. Τὸ δόγμα «ὑπὲρ πάντων καὶ διὰ πάντων» δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς οἰκίας διοίκησιν. Ἐπίσημος δὲ τῆς ἀρχαίας σοφίας χρῆσμός ρητῶς ἐν αὐταῖς ταῖς πρώταις αὐτοῦ λέξεσιν διακηρύττει, ὅτι ἡ οἰκονομία ἀντιθέτως πρὸς τὴν πολιτικὴν, ἐξαρτᾶται ἐξ ἑνὸς ἀρχοντος καὶ εὐημερεῖ ὑπὸ τὴν μοναρχικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν. «Ἡ μὲν πολιτικὴ ἐκ πολλῶν ἀρχόντων ἐστίν, ἡ οἰκονομικὴ δὲ μοναρχία» (Ἀριστοτέλης). Ὁ ἀγαθὸς οἰκογενειάρχης λαμβάνει μὲν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰς φρονίμους ἢ δικαίας ἀπαιτήσεις, ὀφείλει ὅμως νὰ ὑπερασπίζηται τὸν προϋπολογισμὸν αὐτοῦ καὶ νὰ ἀποκρούῃ ἀνηλεῶς τὰς ἀδιακρίτους, ὅπως τοῦτέστι καὶ ἡ καλὴ κυβέρνησις ὀφείλει νὰ εἶναι πρὸς πάντας καὶ κατὰ πάντων ἀγρυπνος φύλαξ τῆς ἐθνικῆς περιουσίας. Διότι εἶναι καθαρὰ ματαιοπονία, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ συντάσσωνται εὐπυνεύθως οἱ προϋπολογισμοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ καθίστανται τινὲς ἀκεσῶς γράμματα νεκρόν.

Ἐπὶ τῆς χρῆσεως τοῦ οἰκιακοῦ προϋπολογισμοῦ πρέπει ἢ

ἐκτίμησις τῶν ἐσόδων νὰ προηγῆται τῆς τῶν ἐξόδων. Πρέπει τις νὰ γνωρίζῃ τοὺς ὁποίους διαθέτει πόρους, πρὶν ἢ ὀρίσῃ τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Ὁ ὀρθὸς λόγος τὸ ὑπαγορεύει. Εἶναι τῷ ὄντι εὐκολώτερον νὰ καταβιβάσῃ τις τὰς δαπάνας του μέχρις ἢ καὶ κάτω τῶν εἰσοδημάτων του, παρά νὰ ἀναβιβάσῃ ταῦτα κατὰ τὸ δοκοῦν πρὸς ἐπάρκειαν τῶν δαπανῶν του. Ἡ ἐπικράτεια ἀκολουθεῖ ἀντίθετον σύστημα, διὰ τὸν εὐπρόσωπον λόγον ὅτι δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλως χωρὶς νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν δημόσιον ὑπηρεσίαν. Πρέπει νὰ σημειώσωμεν προσέτι, ὅτι τὰ οἰκονομικὰ τῶν ἐθνῶν εἶναι κατὰ πολὺ ἐλαστικώτερα καὶ εὐδιακοσμητότερα παρά τὰ οἰκονομικὰ τῶν ἰδιωτῶν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ μείζων εὐκολία τῶν ἐπικρατειῶν εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν διὰ νέων δανείων καὶ νέων ὁμολογιῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ ἐν γένει ὀρθοῦ ἢ μὴ ὀρθοῦ.

Ὁ ἀγαθὸς οἰκογενειάρχης ὀφείλει καὶ ἐνταῦθα ὅπως καὶ ἀλλαγῶν νὰ ἀκολουθήσῃ ἐναντίαν τῆς ἐπικρατείας διεύθυνσιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν διοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν του. Οὕτως ἀντὶ νὰ ἐκλέξῃ ὡς βάσιν τῆς ἐκτιμήσεως τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ, μέσον τινὰ ὄρον, ἢ μάλιστα τὸν εὐνοϊκώτερον ἐξαιρετικοῦ τινος π. χ. ἔτους, διαρρυθμίζει ἀπ' ἐναντίας τοὺς ὑπολογισμοὺς του κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τινος ἀτυχοῦς ἐνιαυτοῦ, ἵνα μὴ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον τῆς ἀπάτης. Οὐδεμίαν παραδέχεται τῶν λεπτῶν ἐκείνων διακρίσεων, αἵτινες εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον προσφευγῆς εἰς διευκόλυνσιν τῆς σπατάλης καὶ δικαιολόγησιν τῆς ἀπρονοησίας. Δὲν γνωρίζει τὴν μηχανὴν τῶν ἐκτάκτων, ἀναπληρωτικῶν ἢ συμπληρωτικῶν, πιστώσεων. Θέλει ὥστε τὰ ἐξοδά του νὰ εἰσέρχωνται ἀφεύκτως ἐντὸς τῶν ὀρίων τῶν ἐσόδων αὐτοῦ, καὶ γνωρίζει πῶς δύναται νὰ κατορθώσῃ τοῦτο. Ἐν γένει ἐλαττώσεις τοιαῦται, ὥστε νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ὑπηρεσίαν, ἂν καὶ συνήθεις παρὰ τῇ ἐπικρατείᾳ, εἶναι σπάνιαι παρὰ τοῖς ἰδιώταις. Ὀφελεῖται δὲ πάντοτε ἡ οἰκογένεια ἐλαττώσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπηρετῶν τῆς, περιορίζουσα τὰ τῆς πολυτελείας τῆς καὶ καταργοῦσα τὰ μάταια τῶν ἐξόδων αὐτῆς.

Ἄπαιτεῖται πολλή φρόνησις, ἵνα μὴ ἀυξάνη τις ὀλίγον τὰ ἔξοδά του, ὅταν εὐνοῖται ὑπὸ τῆς τύχης, καὶ ἵνα μὴ ἐπιβαρύνῃ τὸ μέλλον διὰ βαρῶν διαρκῶν ἕκ τινος εὐτυχίας πιθανῶς διαβατικῆς. Ἐν περιπτώσει ἀτυχήματος ἢ στενοχωρίας οἰκονομικῆς εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ἐπέμβῃ τις εἰς τὰς ἔξεις τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ εἰσάγῃ τὰς ἀναγκασιότερας μεταρρυθμίσεις, χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς συμφέροντα ἀτομικά, συνήθως θορυβώδη καὶ δύσχρηστα. Βλέπομεν οἴκους σημαντικοῦς, μεγάλα καταστήματα, ἐπικρατείας ἔτι, νὰ καταστρέφονται ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἀπαιτουμένων δαπανῶν πρὸς συντήρησιν διοικήσεως καὶ προσωπικοῦ ἀναπτυχθέντων πέραν τοῦ δέοντος ἐν χρόνοις ἡσυχίας, ἀφρονίας καὶ ἀσφαλείας.

Ἐπάρχει δὲ μεγάλη ἀναλογία μεταξὺ τῶν μέσων, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς στερήσιν τῆς ἐθνικῆς πίστεως καὶ πρὸς ἀνέγερσιν τῆς ἀτομικῆς οἰκονομίας. Πρὸς ἀμφοτέρας αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ λειτουργοῦσι. Τί ὀφείλει τῷ ὄντι νὰ πράξῃ ἰδιώτης βεβαρυμένος μὲν ὑπὸ χρεῶν, ἐπιθυμῶν δὲ σπουδαίως νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ ἐν τάξει; Ὄφείλει ἐν πρώτοις, ὅπως ἐρρέθη ἤδη, νὰ καταρτίσῃ τὸν προϋπολογισμὸν του, ἐκτιμῶν τὰ ἔσοδα αὐτοῦ εἰς τὸν κατώτερον ὅρον ἀνευ αὐταρεσκείας καὶ ἀνευ φανταστικῶν πλασμάτων. Ἀκολουθῶς θέτει εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν αὐτοῦ τὰς εἰς οὐδεμίαν ἐλάττωσιν ὑποκειμένας δαπάνας, ὡς π. γ. τὴν πληρωμὴν τῶν τόκων τῶν χρεῶν του. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς λοιπὰς δαπάνας εἰς κατοικίαν, τροφήν ἐνδυμασίαν, ἐπιπλα, μικρὰς διασκεδάσεις, ὑπηρετικὸς μισθοῦς, πρέπει νὰ μειώσῃ αὐτὰς μέχρι τῶν ὀρίων τοῦ εἰσοδήματός του καὶ μάλιστα ἔτι μᾶλλον, εἰ δυνατόν. Πρέπει τέλος νὰ οἰκονομῇ περίσσευμά τι ἐκ τοῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ, ἵνα κατὰ μικρὸν ἀποτίσῃ τὰ χρεῖά του καὶ ἀυξάνῃ βαθμηδὸν τὸ κεφάλαιόν του. Διὰ τοιούτων περισκέψεων, δύσκολον εἶναι (ἐκτὸς ἀπροσδοκῆτων οἰκονομικῶν κρίσεων) νὰ μὴ ἀπαλλαγῇ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τῆς βεβαρυμένης θέσεώς του ὁ ἄνθρωπος τοῦ μέλλοντος, διὰ τὸν ὁποῖον πάντοτε ἔσεται

μεγάλῃς ἐννοίας ὁ σοφώτατος λόγος τοῦ Βάκωνος, ὅτι «εἶναι συνήθως ἤττον ἀπρεπὲς νὰ ἐλαττώνη τις τὰ μικρὰ ἔξοδα ἢ νὰ καταπίπτῃ εἰς τὰ μικρὰ κέρδη.»

ΩΡΑΙ ΕΝΙΑΥΤΩΝ

ΚΑΙ

ΘΑΝΑΤΟΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

Κατὰ τὴν ποιητικὴν ἡμῶν ἀρχαιότητα αἱ Ὠραὶ, θυγατέρες τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος, ἐφρούρουν τὴν μεγαλοπρεπῆ ἅμα καὶ σκοτεινὴν πύλῃν τοῦ οὐρανοῦ (Ἰλ. ε', 749). Ἴνα διέλθῃ τις αὐτήν, ἔπρεπεν αἱ Ὠραὶ νὰ τὴν ἀνοίξωσι. Πῶς ἡ ἰδέα αὕτη μετέβη εἰς τὰς ἐπὶ τῆς γῆς ὥρας τῶν ἐνιαυτῶν δὲν ἐρευνῶ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι κατ' αὐτὰς, ἵνα διέλθῃ τις τὴν πύλῃν τῆς ἐπιγείου ζωῆς, πρέπει νὰ συνευδοκήσωσιν αἱ Θεαί.

Ἡ διάβασις αὕτη ἐκ τῆς πύλης τῆς ζωῆς τῶν ἀθανάτων ἢ τῶν θνητῶν ἔχει τι οὐσιωδῶς πρακτικὸν ὅσον ἀφορᾷ τοὺς τελευταίους, εἴτε ὅταν ἐρχονται οὗτοι εἰς τὸν κόσμον, εἴτε ὅταν φεύγωσιν ἐξ αὐτοῦ. Ἡ γέννησις καὶ ὁ θάνατος τῶν ἀνθρωπίνων πληθυσμῶν ἀκολουθεῖ νόμους σταθεροῦς, αἵτινες δὲν λειτουργοῦσι μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ ἔτους ὥρας, ὡς θέλει ἀποδειχθῆ ἐν τῇ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκ τῆς ζωῆς ἀποχώρησιν, προκειμένη μελέτη.

Κατὰ πρῶτον λόγον ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἐκεῖνη, ἣτις προηγεῖται τῆς ἐν ἣ συγχομίζονται αἱ ἐθνικαὶ τροφαί, ἐὰν ἀνήκῃ εἰς ἔτος ἀφορον, ὀδηγεῖ πλείονα θύματα εἰς τὸν τάφον, ἢ αἱ προηγούμεναι καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἐπομένη. Ἐν ἐκεῖνη αἱ ἀποταμιεύσεις ἐφθασαν εἰς τὸ τέλος των, δυσχεραίνεται δὲ ἐντεῦθεν, ἢ ὅλη ζωικὴ τῶν πληθυσμῶν οἰκονομία ὑπὸ τὸ βάρος τῆς στέρησεως καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς δεινῶν. Μετὰ δὲ

τήν ὥραν τῆς συγκομιδῆς οἱ νέοι καρποί, σπεύδοντες νὰ ἐπουλώσωσι τὰς πληγὰς τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ἀνακουφίζουσι τὴν βεβαρυμένην τοῦ κόσμου ζωὴν.

Ἡ ἐποψις τῶν ἐπιδημιῶν κέκτηται ἰδιαιτέραν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημασίαν, διότι ἡ ἐνέργεια αὐτῶν ἀναφαίνεται δραστηριωτέρα κατὰ τὰς ὥρας τοῦ θέρους καὶ τοῦ φθινοπώρου ἢ κατὰ τὰς λοιπὰς, ὡς παρετηρήθη π. χ. ἐν Λονδίῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐντεῦθεν δὲν ἔπεται ὅτι οἱ φυσικοὶ οὔτοι νόμοι τῆς μείζονος κατὰ τὰ θερικά καύματα ἐπώσεως τῶν ἐπιδημικῶν νόσων δὲν δύνανται νὰ τροποποιηθῶσι διὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ κλίματος καὶ τῶν ὄρων τῆς ἐν τῷ τόπῳ διαίτης τῶν ἀνθρώπων. Καθὼς ἀπέδειξεν ὁ Villermé διὰ τὴν πόλιν τῶν Παρισίων, ἐνῶ κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα ἡ θνησιμότης ὑπερηκοντίζετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου ἕνεκεν τῶν ἐπικρατουσῶν τότε μεγάλων ἐν τῇ Γαλλικῇ πρωτευούσῃ ἐπιδημιῶν, ἀφ' ἐτέρου κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα ἡ χρονία καταπολέμησις τῶν τοπικῶν αἰτίων αὐτῶν ἐπήνεγκεν οὐ μόνον τὴν καθ' ὅλου ἐλάττωσιν τῆς θνησιμότητος, ἀλλὰ καὶ τὴν μετατροπὴν τῆς δραστηριότητος αὐτῆς εἰς τοὺς δύο πρώτους τοῦ ἔαρος μῆνας.

Κατὰ τοῦτο τὰ ἐν Ἑλλάδι φαινόμενα τῆς ἐν ταῖς διαφοραῖς τοῦ ἔτους ὥραις διανομῆς τῆς θνησιμότητος, εἶναι ἤκιστα ἐνθαρρυντικά, ἐφ' ὅσον μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ βελτιώσις τοῦ κλίματος καὶ τῶν λοιπῶν βιωτικῶν τοῦ τόπου περιστάσεων ἀνήκει εἰς ἐθνικὴν πρόνοιαν οὐσιωδῶς μέλλουσαν. Οὕτως ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν μέσον ὄρον τῆς ἀπὸ τοῦ 1865—67 τριετίας, αἱ ἐγχώρια ἐπιδημιαὶ ἔχουσι πάντοτε τὸν κύριον λόγον εἰς τὴν κατὰ τὸ θέρος καὶ ἰδίως τὸ φθινόπωρον παρατηρουμένην ἔντασιν τῆς παρ' ἡμῖν θνησιμότητος.

ἔαρ	Χεῖμῶν	Θέρος	Φθινόπωρον
6006	7116	7486	7870

Ἐν τούτοις κατὰ μέρος τιθεμένων τῶν ἐπιδημιῶν, ἐν γένει ἡ Εὐρωπαϊκὴ πρακτικὴ μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ θύρα τοῦ θα-

νάτου εἶναι μᾶλλον κατὰ τὸν χειμῶνα ἢ κατὰ τὰς λοιπὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἀνοικτὴ. Μακραὶ παρατηρήσεις τῆς Καταστατικῆς ἄγουσιν εἰς τὸ πόρισμα τοῦτο. Ὅφειλομεν δὲ εἰς τὸν κ. Lombard πολῦτιμα στοιχεῖα συγκρίσεως ἐπὶ χρονικοῦ διαστήματος 200 ἐτῶν, ἐν οἷς καθ' ἑκατοστῶν ἀνθρώπων ἀπεβίωσαν ἐν Γενεύῃ ὡς ἑξῆς·

ὥραι	17ος αἰὼν 67 ἔτη	18ος αἰὼν 1701-43	18ος αἰὼν 1755-1800	19ος αἰὼν 1814-33	19ος αἰὼν 1838-55
Χεῖμῶν	27, 44	27, 83	27, 88	27, 80	27, 61
ἔαρ	25, 40	25, 72	26, 67	26, 13	27, 13
Φθινόπωρον	24, 03	25, 88	24, 23	24, 35	23, 45
Θέρος	23, 13	20, 57	21, 22	21, 71	21, 81

Ἡ διαμοίρασις αὕτη τῆς θνησιμότητος κατὰ τὰς διαφορὰς τοῦ ἔτους ὥρας περιβάλλεται ἰδιαιτέρον διαφέρον ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ, τὸν ὅποιον ἐνήργησεν ὁ Quetelet πρὸς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην τῆς ἡλικίας ἀνάπτυξιν. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ ἡ μείζων θνησιμότης τῶν νεογνῶν ἀπαντᾶται ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ χειμῶνος, ἐλαττοῦται κατὰ τὸ ἔαρ, αὐξάνει ἐπ' ὀλίγον κατὰ τὸ θέρος καὶ ὑποπίπτει εἰς νέαν ἐλάττωσιν κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἐντεῦθεν συνάγεται, ὅτι ἡ συγκερασμένη θερμοκρασία συμβιβάζεται πλειότερον πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς πρώτης ζωῆς καὶ ὅτι ἡ ὑπερβολὴ τῆς θερμότητος, ἐξόχως δὲ ἡ τοῦ ψύχους, ἐξασκεῖ καταστρεπτικὴν ἐπιρροὴν εἴτε ἀμέσως ἐπὶ τῶν νεογνῶν εἴτε ἐμμέσως διὰ τῶν θηλαζουσῶν αὐτά.

Μετὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ἡ θνησιμότης μεταβάλλει δι-εὐθύνσιν, διότι ἐνεργεῖ δραστηριώτερον κατὰ τὸ ἔαρ. Ὁ Μάιος μὴν εἶναι ὁ μᾶλλον θανατηφόρος μέχρι τῶν δώδεκα ἐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἡβῆς δὲ μέχρι τοῦ 25 ἔτους τῆς ἡλικίας τὸ δρέπανον τοῦ θανάτου κινεῖται ταχύτερον κατὰ Ἀπρίλιον καὶ Μάρτιον, ἵνα μέχρι τῶν τελευταίων ἡλικιῶν ἐν τῇ ὀπισθοδρομήσει ταύτῃ εἰσέλθῃ ζωηρότερον εἰς τῆς χειμερινῆς ὥρας τοὺς μῆνας Φεβρουάριον καὶ Ἰανουάριον. Τοιοῦτοτρόπως αἱ δύο ἄκραι ἡλικιαὶ συναντῶνται, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ τὴν μείζονα ἐπιρροὴν τῆς θνησιμότητος κατὰ τὸ βαρύτερον πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν τμήμα τοῦ ἐνιαυτοῦ. Ὁ ἐπόμενος πίναξ δύνανται νὰ δώσῃ ἀσφαλέστερον τὴν ἐννοιαν τοῦ φαινομένου τούτου.

Ἡλικία	Χεμῶν		Ἑαρ		Θέρου		Φθινόπωρον					
	Δεκέμβρ.	Ἰανουάρ.	Φεβρ.	Μάρτιος	Ἀπρίλ.	Μάϊος	Ἰούνιος	Ἰούλιος	Αὐγούστ.	7βριος	8βριος	9βριος
0—1 μῆνα	1, 07	1, 39	1, 28	1, 21	1, 02	0, 93	0, 83	0, 78	0, 79	0, 86	0, 91	0, 93
1—3 »	1, 13	1, 39	1, 18	1, 15	0, 95	0, 89	0, 82	0, 83	0, 94	0, 83	0, 92	0, 97
3—6 »	1, 02	1, 24	1, 06	1, 02	0, 90	0, 95	0, 95	0, 99	1, 06	0, 99	0, 94	0, 86
6—12 »	1, 03	1, 28	1, 21	1, 27	1, 18	1, 06	0, 84	0, 76	0, 87	0, 81	0, 82	0, 86
12—18 »	0, 98	1, 40	1, 41	1, 24	1, 30	1, 25	1, 03	0, 88	0, 81	0, 74	0, 77	0, 78
18—24 »	1, 18	1, 23	1, 18	1, 21	1, 18	1, 03	0, 84	0, 80	0, 76	0, 75	0, 81	1, 01
2—3 ἔτη	1, 01	1, 22	1, 13	1, 30	1, 27	1, 12	0, 94	0, 82	0, 73	0, 76	0, 78	0, 94
3—5 »	1, 05	1, 23	1, 16	1, 26	1, 29	1, 13	0, 94	0, 78	0, 74	0, 73	0, 79	0, 89
5—8 »	1, 02	1, 20	1, 17	1, 32	1, 24	1, 20	0, 96	0, 78	0, 74	0, 76	0, 75	0, 85
8—12 »	0, 96	1, 08	1, 06	1, 27	1, 34	1, 21	0, 99	0, 88	0, 82	0, 81	0, 76	0, 80
12—16 »	1, 04	0, 95	0, 95	1, 14	1, 14	1, 19	1, 04	0, 97	0, 95	0, 96	0, 81	0, 86
16—20 »	1, 01	0, 93	0, 94	1, 07	1, 18	1, 15	1, 03	1, 00	0, 99	0, 89	0, 87	0, 95
20—25 »	1, 11	0, 97	1, 00	1, 09	1, 02	1, 09	0, 96	0, 90	0, 92	0, 96	0, 95	1, 03
25—30 »	0, 97	1, 05	1, 04	1, 11	1, 06	1, 02	1, 02	0, 91	0, 96	0, 95	0, 93	0, 97
30—40 »	1, 03	1, 11	1, 13	1, 11	1, 04	0, 99	0, 92	0, 85	0, 94	0, 99	0, 95	0, 94
40—50 »	1, 11	1, 17	1, 15	1, 13	1, 05	0, 99	0, 86	0, 86	0, 94	0, 93	0, 87	0, 95
50—65 »	1, 15	1, 30	1, 22	1, 11	1, 02	0, 93	0, 85	0, 77	0, 85	0, 89	0, 90	1, 00
65—75 »	1, 17	1, 43	1, 32	1, 18	0, 99	0, 91	0, 77	0, 71	0, 80	0, 88	0, 86	0, 98
75—90 »	1, 21	1, 47	1, 39	1, 16	1, 01	0, 87	0, 77	0, 67	0, 75	0, 84	0, 84	1, 00
90— »	1, 29	1, 58	1, 48	1, 25	0, 96	0, 84	0, 75	0, 64	0, 66	0, 76	0, 44	1, 03

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐξάγομεν ὅτι αἱ ἀρχαῖαι εἰκόνες τοῦ γέροντος χειμῶνος καὶ τοῦ γέροντος Χάρωνος συναντῶνται, καὶ ὅτι ἡ ἀλληγορία αὐτῶν μετέχει σπουδαίας ἐν τῇ Καταστατικῇ ἀληθείας. Ἡ ἰσχυρωτέρα ἡλικία κατὰ τῆς φθοροποιᾶς ἐπιρροῆς τῆς συμμαχίας τῶν δύο τούτων γέροντων ἀνήκει εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 12^{ου}—25^{ου} ἔτους πλήρη ζωῆς περίοδον. Πόσον ὁμως ταχέως διαβαίνουν οἱ χρυσοὶ οὗτοι χρόνοι τῆς ἀνθηρᾶς νεότητος! Εἶχε δὲ δίκαιον ὁ Λαμαρτῖνος, ὅταν ἔλεγε :

Cueillons, cueillons la rose au matin de la vie.

Des rapides printemps respire au moins les fleurs.

Ἀφ' ἐτέρου τὸ πῦρ τῆς νεότητος ἔχει τι τὸ καταβιβρωσκον, διότι παρατηροῦμεν ὅτι μεταξὺ ὄλων τῶν ἡλικιῶν ἡ προσθήκη τῆς θερινῆς θερμότητος προσβάλλει αὐτὴν πλειότερον, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θέρους ἐπομένων μέσων τῆς θνησιμότητος ὄρων: ἔτη 12—16, θνησιμότης 2, 96· ἔτη 16—20, θνησιμ. 3, 02. Ἀπ' ἐναντίας αἱ λοιπαὶ ἡλικίαι ὑποφέρουσιν ὀλιγώτερον ἐκ τῆς προσθήκης τῆς θερινῆς θερμότητος, ὡς π. γ. ἔτη 40—50, θνησιμότης 2, 86.

Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ καθ' ἕκαστον μῆνα μέσου ὄρου τῆς θνησιμότητος, εὐνοϊκώτερος πρὸς ὄλας τὰς ἡλικίας μὴν εἶναι ὁ Ἰούλιος (0, 80) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Αὐγούστου (0, 84), ἀκολουθοῦσι δὲ ὁ Σεπτέμβριος (0, 86) καὶ ὁ Ὀκτώβριος (0, 86), μετ' αὐτοὺς ὁ Ἰούνιος (0, 88) καὶ κατόπιν τούτου ὁ Νοέμβριος (0, 94). Οἱ λοιποὶ μῆνες κατέχουσι τὴν ἐξῆς σειρὰν εἰς τὴν κλίμακα τῆς προϊούσης θνησιμότητος: Μάϊος (1, 00), Ἀπρίλιος (1, 08), Δεκέμβριος (1, 09), Μάρτιος (1, 17), Φεβρουάριος (1, 20) καὶ τελευταῖος ὁ Ἰανουάριος (1, 26), κατ' ἐξοχὴν μὴν τῆς ἀνανεώσεως.

Ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι ἡ ἀξία τῶν πληροφοριῶν τούτων τῆς Καταστατικῆς διαποικίλλεται κατὰ τόπους καὶ ἐποχάς. Δὲν ἔπεται ὁμως ἐντεῦθεν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ καθολικοῦ τῶν ἀνθρωπίνων πληθυσμῶν νόμου. Κατὰ πόσον ἢ περαιτέρω μελέτη αὐτοῦ ἀνήκει εἰς τὰ μεγάλα

της ἐπιστήμης ζητήματα, δύνανται νὰ ἀπαντήσωσι τὰ ζω-
τικά τῶν ἐθνῶν συμφέροντα καὶ ἢ διὰ μέσου αὐτῶν καλ-
λιέργεια τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ζωῆς.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΩΝ.

Ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων παραγωγῶν μεταβιβάστικῆ
τῶν περιουσιῶν εὐκολία συνδέεται ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὴν
εὐρυτέραν τῶν κοινωνιῶν ἀνάπτυξιν, ὥστε βλέπομεν ὅτι
ἀναλόγως τῆς ἐν τῇ οἰκονομικῇ ταύτῃ κυκλοφορία ἐντά-
σεως καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἀπανταχοῦ προσιβάσκει βίος. Κα-
τὰ τοῦτο ἐκ τῆς φύσεως τῶν αἰ περιουσιῶν δύνανται νὰ κα-
ταταχθῶσιν εἰς τρεῖς κατηγορίας, διότι ἢ εἶναι δεκτικαὶ με-
γίστης κυκλοφορικῆς δυνάμεως, ὡς π. χ. τὰ νομίσματα καὶ
αἱ λοιπαὶ ἐν μικρῷ ὄγκῳ καὶ ἐν μικρῷ βάρει μεγάλην ἀξίαν
περικλείουσαι οὐσίαι, ὅθεν καθίστανται αὐταὶ καὶ μᾶλλον
ἐπιζήτητοι καὶ μᾶλλον εὐμεταβίβαστοι, ἢ κατέχουσι μέ-
σην τινα τάξιν, ὡς εἶναι τὰ ὀγκωδέστερα καὶ βαρύτερα προϊ-
όντα τῆς βιομηχανίας, ἢ ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν
ἥττον κυκλοφορικῶν ἐφοδίων τῆς ζωῆς, ἐν οἷς ἀπὸ τῶν
πρώτων τῆς βιομηχανίας ὑλῶν διαπρέπουσιν ἰδίως αἱ ἀκί-
νητοι κτήσεις.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος τῶν περιουσιῶν,
ἢ διὰ τοῦ μέσου τῆς πωλήσεως κυκλοφορία αὐτῶν ἀπὸ κυ-
ρίου εἰς κύριον ἠκολούθησε διαφόρους μεθόδους, αἱ γενι-
καὶ τάσεις τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσι δύο συστήματα. Ἀφ' ἐ-
νὸς ἢ μεταβίβασις τῆς κυριότητος ἐνεργεῖται δι' ἀπλῆς συ-
ναίνεσεως ὡς π. χ. ἐν τῇ Γαλλικῇ νομοθεσίᾳ τοῦ 1804,
καθ' ἣν ἢ πώλησις μεταφέρει τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ἄνευ πα-
ραδόσεως. Ἀφ' ἐτέρου δὲν ἀρκεῖ μόνῃ ἢ συναίνεσις, διότι

ἀπαιτοῦνται καὶ αἱ ἐγγυήσεις τῆς δημοσιότητος διὰ τὸ συμ-
φέρον τῶν ἀγοραστῶν καὶ τῶν πιστωτῶν. Ὅτι τὸ δεύτε-
ρον σύστημα εἶναι προτιμώτερον ἐν τῇ γενικῇ τοῦ οἰκο-
νομικοῦ βίου ἀναπτύξει, πρόδηλον. Ἐντεῦθεν ὁμως ἐξη-
γεῖται καὶ ἢ βαθμηδὸν προϊοῦσα ἐπικράτησις τοῦ ἀπαν-
ταχοῦ.

Τὸ σύστημα τοῦτο, οὐσιωδῶς δὲν Ἐλληνικῆς καταγω-
γῆς, ὀφείλει τὴν τελικὴν αὐτοῦ διαμόρφωσιν εἰς τὴν Γερ-
μανικὴν πρακτικὴν. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων τῆς ἱστο-
ρίας περιόδων λειτουργία τῆς Ρωμαϊκῆς χρησιμεύει ὡς σύν-
δεσμός τις χαλαρὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Τοιοῦτο-
τρόπως ἀπαντῶμεν τὴν μεταβίβασιν τῶν ἀκινήτων ἐν Ἀ-
θῆναις μὲν ἐνώπιον δημοσίων ἀρχόντων ὑπὸ διαφόρους τύ-
πους καὶ ἐγγυήσεις τελουμένην, τὸν δὲ μεταξὺ προσώπων
καὶ κτημάτων σύνδεσμον εἰς τοιοῦτον βαθμὸν προκεχωρη-
μένον, ὅσον μαρτυροῦσιν οἱ ὄροι, τοὺς ὁποίους ἔθετεν
ὁ δανειστῆς ἐπὶ τῶν ἐνυποθήκων τοῦ ὀφειλέτου. Ἐν Ρώμῃ
δὲ ἢ πώλησις τῶν ἀκινήτων ἐνεργεῖται παρόντων πέντε
μαρτύρων, διὰ πανηγυρικῶν τιμῶν λέξεων, ἐνώπιον ζυγο-
στάτου (libripens), καὶ διὰ τυπικῆς τοῦ κτήματος παραδό-
σεως. Τέλος παρὰ Γερμανοῖς ἐπανερχεῖται ἢ Ἐλληνικὴ ἰδέα
τῆς μεσολαβήσεως τοῦ δημοσίου ἀρχοντος καὶ τελειοποιεῖ-
ται εἰς σταθερὸν μνημεῖον ὄλων τῶν διαδοχικῶν μεταβιβά-
σεων τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, διότι οἱ τίτλοι αὐτῶν κα-
ταγράφονται ἐντὸς ἐπισήμου βιβλίου, εἰς πληροφορίαν ἀ-
πάντων, ὑπὸ τὸ κῦρος τῆς ἀρχῆς, ὡς π. χ. ἐν Βαυαρίᾳ ὁ-
λοκληροῦ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἐν ἣ κεῖται τὸ κτῆμα περι-
φερείας, ἵνα διαλυθῶσιν οὕτως οἱ ἀρχαῖοι τῆς ἰδιοκτησίας
δεσμοὶ καὶ συναφθῶσι νέοι.

Ἡ μέθοδος αὕτη διὰ τῶν διαδοχικῶν τελειοποιήσεών της
καὶ ἰδίως διὰ τῆς κατὰ 1855 συστηματικωτέρας ἐν Γαλλίᾳ
διαρρυθμίσεως αὐτῆς, μετεφυτεύθη ἐν ἔτος κατόπιν παρ' ἡμῶν
διὰ τοῦ νόμου τῆς 29 ὀβρίου 1856, ὅστις ὠργάνισεν τὸ κρα-
τοῦν ἡδὲ βιβλίον τῆς μεταγραφῆς, ἵνα ἐγγράφωνται ἐν αὐτῷ
αἱ μεταξὺ ζώντων μεταβολαὶ τῆς ἀκινήτου κτήσεως πρὸς

όδηγίαν παντός βουλομένου να αγοράση ακίνητα ή να δανείση ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐπομένως ἐνδιαφερομένου εἰς τὴν ἀκριβῆ γνώσιν τῆς καταστάσεως ἐν γένει τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῶν τυχόν ἐπ' αὐτῆς βαρῶν (δουλειῶν). Ἀρκεῖ δέ τις να συνδυάσῃ τὰς πληροφορίας τοῦ βιβλίου τῶν μεταγραφῶν πρὸς τὰς τοῦ βιβλίου τῶν ὑποθηκῶν, ἵνα ἐφοδιάσῃ οὕτω διὰ μεγάλης δόσεως ἀσφαλείας τὰ ἐπὶ τῆς ἀκινήτου ἐν γένει κτήσεως συμφέροντα αὐτοῦ.

Βεβαίως δὲν ἐννοῶ ἐντεῦθεν, ὅτι ὅλαι αἱ δυσχέρειαι ἐξαλείφονται ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν κρατούντων τὰ βιβλία ταῦτα ὑπαλλήλων. Μέχρις οὗτοῦ εἰσαχθῆ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκονομίᾳ τῶν ἐθνῶν ὑπὸ τὸ ἀναπόφευκτον ἔνδυμα τῶν νεωτέρων ἐγγυήσεων ἢ Ἀθηναϊκῆ πρακτικῆ τῶν ἐπὶ τῶν ἀκινήτων κτημάτων τιθεμένων ὁρῶν τῶν δανειστῶν, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε ἕκαστον κτῆμα να ἔχῃ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ὅπως καὶ τὸ κατὰστημα τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ βιομηχάνου, πάντοτε ἢ παρέλευσις τοῦ χρόνου, ἢ ποικιλία τῶν σχέσεων τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ζωῆς ὑποκρύπτουσι πολλὰς παγίδας εἰς τὰ τελικὰ πορίσματα τῆς ἐπιθυμητῆς δημοσιότητος τῶν ἐπὶ τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας δικαιωμάτων, τὰ ὅποια ὑπὸ τὴν ὥθησιν τοῦ κληρονομικοῦ μάλιστα κατατμηματισμοῦ ἀποβαίνουν ὅσημέραι ἀεικίνητότερα. Ὅπως δὲ ποτε καὶ αἱ ἀποκτηθεῖσαι μέχρι τοῦ νῦν ἐγγυήσεις τῶν δημοσίων τῆς ἰδιοκτησίας ἐγγραφῶν εἶναι μεγάλαι πρόοδοι. Φέρε ἴδωμεν ἂν εἰς αὐτάς, ὅπως ἔχωσι, δύναται να προστεθῇ τι ἀναγκαῖον.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπισήμου καταρτίσεως τῶν περὶ τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας συμβολαίων, τὴν ὁποίαν ὁ ἡμέτερος νομοθέτης τοῦ 1836 παρέλαβε ἐκ τῶν γενικῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας ἰδεῶν (ἄρθ. 42 τοῦ περὶ χαρτοσήμου νόμου), ἀποτελεῖ, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ προμνησθέντος συστήματος τῆς διὰ δημοσίας ἐγγραφῆς ἀποκτήσεως τῆς ἰδιοκτησίας, οὐσιωδῶς ἀνωφελῆ πλεονασμόν. Τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας, εἰς βεβαίωσιν τῶν τυχῶν τῆς ἀκινήτου κτήσεως κατὰ τὴν θέλησιν τῶν κυρίων αὐτῆς, λειτουργεῖ ἐπὶ τοσοῦ-

τον διὰ τῆς μεταγραφῆς, ὥστε δὲν ὑπολείπεται εἰς τὰ συμβολαία τῶν ἐπὶ τῆς ἀκινήτου κτήσεως δικαιολογικῶν μεταβολῶν εἰμὴ ἢ φορολογικῆ τοῦ χαρτοσήμου ἰδέα, ἣτις δύναται να ὑπηρετήσῃ τὸ ταμεῖον τῆς ἐπικρατείας καὶ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τῶν συμβολαιογραφικῶν τύπων.

Κατὰ τοῦτο ἔχομεν ἐκ τῆς μεγάλης δημοκρατίας τῆς Ἀμερικῆς ἐντελέστατον ὑπόδειγμα τὸν ἀπὸ 29 Μαΐου 1872 νόμον τοῦ Illinois, καθ' ὃν πρὸς μεταβίβασιν τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ἀρκοῦσι καὶ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα, τὰ ὅποια (ἄρθ. 9) «δύνανται να συνταχθῶσιν ὡς ἀκολούθως :

«Ὁ παραχωρῶν (ὄνομα καὶ κατοικία), ἀπέναντι τοῦ πληρωθέντος αὐτῷ τιμήματος (ὀρίζεται τοῦτο), μεταβιβάζει πρὸς τὸν (ὄνομα τοῦ ἀγοραστοῦ) τὸ ἀκίνητον, τοῦ ὁποίου ἔπεται ὁ προσδιορισμὸς, κείμενον ἐν τῇ κομητείᾳ (δαίνα) τῆς Πολιτείας τοῦ Illinois.»

Ἡ ὑπόθηκῆ τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας δὲν περιβάλλεται διὰ πλειόνων δυσκολιῶν, διότι (ἄρθ. 11) «δύνανται να συστηθῇ ὡς ἑξῆς :

«Ὁ ὑπογεγραμμένος (ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτου) ὑποθηκεύει πρὸς ὄφελος τοῦ (ὄνομα τοῦ δανειστοῦ) καὶ ἐξασφάλισιν τῆς πληρωμῆς (ὀρίζεται τὸ χρέος κατὰ φύσιν, ποσόν, τόκον, προθεσίαν καὶ ἂν ἐξεδόθη γραμμάτων) τὸ ἀκίνητον, τοῦ ὁποίου ἔπεται ἡ περιγραφή.»

Ἴνα ἔχωσι δὲ νομικὰ ἀποτελέσματα αἱ τοιαῦται ἐπὶ τῆς ἀκινήτου κτήσεως συμφωνίαι, ἀπαιτεῖται 1) ἢ κάτωθι αὐτῶν ἐπικύρωσις τῆς ὑπογραφῆς ὑπὸ τινος εἰρηνοδικοῦ ἢ συμβολαιογράφου, γινώσκοντος τὸ πρόσωπον ἢ βεβαιουμένου περὶ αὐτοῦ ὑφ' ἐνός μάρτυρος, καὶ 2) ἢ μεταγραφὴ τῶν μεταβιβάστηριων ἐγγράφων ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ δημοσίῳ βιβλίῳ τῆς ἐν κεῖται τὸ κτῆμα περιφερείας (ἄρθ. 28). Ἀφίνω κατὰ μέρος τὰς μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῶν ὀριστικῶν παραχωρητηρίων μεταπωλήσεις τῶν ἐθνικῶν καὶ ἄλλων κοινοτικῶν κτημάτων, τὰ ὅποια δύναται καὶ δι' ἀπλῆς ὀπισθογραφῆσεως τῶν προσωρινῶν περὶ αὐτῶν τίτλων να μεταβάλλωσι κυρίους (ἄρθ. 15).

Ἄλλὰ νομίζω ὅτι ἀκούω τὴν ἀντίρρησιν τῶν ἀρεσκομένων εἰς τὰ τετριμένα τῆς γηραιᾶς Εὐρώπης δόγματα ὁποῖον τοῦτέστι χ ἄ ο ς εἰς τὰς συναλλαγὰς ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς τοιαύτης κυκλοφορίας τῶν ἀκινήτων περιουσιῶν, τὰς ὁ-

ποίας ἕκαστος δύναται διὰ τοιούτων ἰδιωτικῶν γραμματίων νὰ φέρῃ, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ του! Κατὰ πόσον εἶναι σπουδαῖον ἐπιχείρημα ἢ πρὸς τοιοῦτον χάος δυσκολία τῆς ἐνώπιον συμβολαιογράφου παραστάσεως τῶν πωλητῶν καὶ τῶν ἀγοραστῶν, τῶν ὀφειλετῶν καὶ τῶν δανειστῶν, δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ ἐρευνήσω. Διότι τί σημαίνει ἂν κοινωνία τις συγκροτήσῃ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ χιλίας ἀγοραπωλησίας καὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ δανεισμοὺς ἢ δισχιλίους; Εἶναι ἄρα γε οἰκονομικὸς ἢ πολιτικὸς κίνδυνος, ἂν ἡ μηχανὴ τοῦ συναλλάγματος, κινουμένη δραστηριώτερον, ὀδηγῇ καὶ τὰ ἀκίνητα, ὅπως καὶ τὰ κινητὰ, εἰς παραγωγικωτέρας χεῖρας; Ἐννοῶ πολιτείαν, τῆς ὁποίας μία τῶν θεμελιωδῶν βάσεων εἶναι τὸ ἀμετακίνητον τῶν γαιοκτησιῶν. Ὅταν ὅμως ὁ νομοθέτης ἀναγράφῃ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθέρως συναλλαγῆς καὶ τῆς κληρονομικῆς ἰσότητος, δὲν πρέπει νὰ ζηλεύῃ κατόπιν τοῦ Στρεψιάδου τὴν ἀσυνέπειαν.

Ἐν γένει σημαντικωτάτῃ ἐπιφυλάσσεται τῷ μέλλοντι πρόοδος ἐν τῇ ὅσον ἔνεστιν εὐρυτέρῃ εἰσαγωγῇ τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ἐντὸς τοῦ ζωηροῦ κέντρου τῶν μεγάλων τῆς ἐποχῆς οἰκονομικῶν ἀγώνων. Ἐξ ἅπαντος ὁ δημοκρατικὸς τούτων χαρακτήρ θέλει περιλάβει καὶ τὰ ἐν τῇ γαιοκτησίᾳ περιλειπούμενα ἐτι στοιχεῖα τῆς ἤδη ἐκπνευσάσης παλαιᾶς ἀριστοκρατικῆς περιόδου, τῆς ὁποίας αἱ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων διάδοχοι κοινωνικαὶ ὑπεροχαὶ ὁσημέραι περιβάλλονται τὸν χαρακτήρα τοῦ χαρτοφυλακίου.

ΗΓΕΜΟΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.

Ἐπολαμβάνω καὶ τὰ ἔργα τῶν ἡγεμόνων ὅπως τὰ ἔργα τῶν τεχνιτῶν, βιοποριστικὰ τοῦτέστιν ἅμα πληρόνονται ὑπὸ τῶν λαῶν. Ἐάν ὑπετίθετο, ὅτι οὐδεμία ἐδίδετο εἰς τὰ ἡγεμονικά ἔργα ἀμοιβή, θὰ εὕρισκον τὰ ἔθνη τόσῳ εὐκό-

λως τοὺς ἡγεμόνας των, ὅσῳ ἄνευ πληρωμῆς καὶ οἱ ἔχοντες ἀνάγκην ὑποδημάτων τοὺς υποδηματοποιούς των. Ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὴν κοινωνικὴν κλίμακα προΐσταται τῶν λοιπῶν ἡ ἡγεμονικὴ βιομηχανία, διὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτῆς δύναμιν καὶ διὰ τοὺς μεγάλους αὐτῆς μισθοὺς, δὲν ἐπιτεταῖ ἐντεῦθεν, ὅτι μεταβάλλεται ἡ φύσις τῶν πραγμάτων. Καὶ τὸ προνόμιον τῆς ἐν δεδομένη οἰκογενεῖᾳ ἐξασκήσεως τῆς βιομηχανίας ταύτης δὲν εἶναι ἄγνωστον ἐν τῇ μακρᾷ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἱστορίᾳ. Μέχρι σήμερον δὲ, μεθ' ὅλην τὴν ἐξασθένεισιν αὐτῶν, τὰ βιομηχανικά μονοπώλια προβάλλουσι πολλαχοῦ τὴν φυσιογνωμίαν των. Τοιοῦτοτρόπως τὸ τραπεζικὸν ὑπενθυμίζει τὸ ἡγεμονικόν· ἡ δὲ διάρκεια εἶναι ζήτημα δευτερευόν. Ὅταν κατὰ τὸ 1836 ὠρίζετο εἰς 30 ἔτη τὸ γραμματιοπώλιον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ὀκτώ ἔτη κατόπιν τὸ Σύνταγμα ἐξησφάλιζε τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος ἐπ' ἄπειρον εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ. Τὰ γραμμάτια ἔμειναν καὶ τὸ στέμμα ἀπωλέσθη.

Πρῶτος καὶ κύριος σκοπὸς ἐν πάσῃ βιομηχανίᾳ εἶναι ἡ ὠφέλεια τοῦ ἀσχοῦντος αὐτήν (*). Ἐξεταστέον οὕτω κατὰ πόσον ὑπάρχουσι σταθεροὶ τινες κανόνες πρὸς τὴν τοῦ ποθουμένου ἐπίτευξιν. Ἐάν μοι εἴπη τις, ὅτι γράφω περὶ τέχνης, τὴν ὁποίαν ἀγνοῶ, ἔχω τὴν ἀπάντησιν πρόχειρον· διότι ἕκαστος ἐν τῇ ἡγεμονικῇ βιομηχανίᾳ καταναλωτῆς δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τῶν προϊόντων αὐτῆς. Πάντοτε δὲ

(*) Ἡ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει καὶ τῆς ἐπικρατεῖας ἰδιαιτέρως φιλοδοξία δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν βιομηχανικὴν ἔνοιαν. Ἐκτὸς δὲ σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων, δὲν γνωρίζω ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐδὲ φιλοσόφους βασιλεῖς οὐδὲ Κρόβους ἡγεμόνας. Ὅταν ὁ μὲν Ζήνων, τὸ ναύαγιον τῆς περιουσίας του μαθὼν, ἔλεγεν «Ἐὖ γε, ὦ τύχη, ποιεῖς, εἰς τὸν τρίβωνα συναλεύουσα ἡμᾶς», ὁ δὲ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων ἐθυσίαζε τὴν ζωὴν του ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων του, ὁ Rabelais ἰσχυρίζεται ὅτι ἀδύνατον εἰς τὸν μονάρχην νὰ ζήσῃ ἐπ' ὀλίγοις, ὁ τελευταῖος δὲ τῶν Γάλλων αὐτοκράτωρ προδίδει τὸ ξίφος τῆς τιμῆς εἰς τὸ βῆλος τῆς ζωῆς, χωρὶς ἐντεῦθεν ὁ υἱὸς νὰ ἀπολέσῃ τὴν ἐλπίδα τοῦ ἡγεμονικοῦ εἰσοδήματος.

ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ οἱ καταναλωταὶ εἶναι οἱ καλλίτεροι πρὸς τοὺς παραγωγοὺς διδάσκαλοι.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐν τῷ τόπῳ περὶ ἡγεμονικῆς ἀναγκαϊότητος ἰδεῶν συνδέεται πρὸς διαφόρους τῆς πρακτικῆς ἐπόψεις. Ἡ ἰκανότης τοῦ ἡγεμόνος εἶναι τὸ πρῶτον δεῖγμα. Ἀκολούθως ἔρχεται ἡ κατὰ φαντασίαν τοιαύτη τις γνώμη τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ. Ἀστεῖος τῷ ὄντι βιομηχανὸς ἔσεται ἐκεῖνος, ὅστις, ἀναδεχόμενος νὰ διευθύνῃ τὸ πλοῖον ὑμῶν, ὁμολογεῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ σταθῇ ὀρθίος ἐν ὥρᾳ τρικυμίας. Διὰ τοῦτο ἀπαραίτητον ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ καὶ τὸ φλοιῶδες. Ἡ ἀπλότης εἶναι ἀρετὴ οὐχὶ δι' ὅλας τὰς ἐθνικὰς κράσεις. Πάντοτε δὲ νεφέλη τις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττιον παχεῖα, πρέπει ἀναλόγως τῶν λαῶν καὶ τῶν κλιμάτων νὰ διαχωρίζῃ τὸν θρόνον ἀπὸ τῆς ἀγυιᾶς.

Ἡ ἡγεμονικὴ ἰκανότης εἶναι σχετικὴ πρὸς τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος. Ὅταν τοῦτο ἀποκλίνῃ φανερώς ἢ λειληθότως πρὸς τὴν μοναρχίαν, ἐπειδὴ ὅλη ἢ εὐθύνη βαρύνει τὸν ἡγεμόνα, οἱ ὧμοι αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι στερεώτεροι. Ἐν συνταγματικῷ δὲ πολιτεύματι ἡ ἐργασία ἀποβαίνει κατὰ πολὺ εὐκολωτέρα. Ἐν αὐτῷ ὁ μὲν ἡγεμὼν δὲν εἶναι παιδαγωγός· κυρία δὲ ἀποστολὴ του ἀποβαίνει μᾶλλον ἢ παρεμπόδισις τῶν μεγάλων συμφερῶν ἢ ὁ προοδισμὸς τῶν μεγάλων ἔργων. Ἐκ τῆς πρωτῆς ἐπόψεως, τὸ οὐσιῶδες εἶναι ἢ διὰ τοῦ ἡγεμόνος ἐξουδετέρωσις, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἵνα μὴ ὁ θρόνος γίνῃ μῆλον τῆς ἐριδος μεταξὺ τῶν φιλοδόξων. Ἐκ τῆς δευτέρας δὲ ἐπόψεως, ὑποβάλλει ὁ ἡγεμὼν τὴν ἐμπειστευμένην αὐτῷ ἐκτελεστικὴν δύναμιν εἰς τὰ φῶτα τῆς Ὑπουργικῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν τῷ ὀρίζουσιν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους. Οὐχὶ ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς τὴν τελειοτέραν συνταγματικὴν μηχανὴν, νὰ διαστρέψῃ ὁ ἡγεμὼν τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς, ἀλλὰ διότι, ἅμα οὗτος τὸ ἐπιχειρήσει, πρέπει συγχρόνως νὰ δείξῃ εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὰ διπλώματα τῆς μοναρχικῆς αὐτοῦ ἰκανότητος.

Τοιαύτη τῆς ἡγεμονικῆς βιομηχανίας παρέκκλισις ἀντί-

κεῖται φανερώς πρὸς τὰς στοιχειωδεστέρας τῆς οἰκονομικῆς ἀρχάς. Ἀφίνων κατὰ μέρος τὸ ζήτημα τῆς εἰλικρινείας, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σπουδαιότατον διὰ πᾶσαν παραγωγὴν κεφάλαιον, ἀνευρισκόμενον ἐν ταῖς δυσκόλοις περιστάσεσι καὶ διαβαῖνον μετὰ τῆς κληρονομίας, ὅπως αἱ ἐμπορικαὶ ἐπωνυμίαι, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἅμα ὡς οἱ καταναλωταὶ ἐννοήσωσι τὴν νόθευσιν τοῦ παλουμένου αὐτοῖς ἐμπορεύματος, ἀποβάλλουσι μέγα μέρος τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν πάσης συναλλαγῆς βάσιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι πρόκειται περὶ προνομίου (ἡγεμονικοῦ), τοῦ ὁποίου τὰ προϊόντα, ἐχόντες ἄκοντες, θὰ ἀγοράσωσι οἱ ἔχοντες τὴν ἡγεμονικὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ, τὸ ἐπ' ἐμοί, τὴν εἰς τοιοῦτο σημεῖον περιέλευσιν τῆς βιομηχανίας οὐδαμῶς ὡς φρόνησιν θεωρῶ.

Τὴν ἐννοιαν τοῦ ὑποκρυπτομένου κινδύνου ἀνέλευσεν ὑπὸ τερχνικῆν ἰδίως ἐποψιν ὁ Μακιαβέλης ἐν τῷ Ἑγεμόνι αὐτοῦ (κεφ. θ'). ὡς ἐξῆς: «Προσπαθῶν ὁ ἡγεμὼν νὰ καταστήτῃ ἀπόλυτος, σπεύδει πρὸς τὴν καταστροφὴν του ἅμα δὲν κυβερνᾷ μόνος, διότι τότε ἐξαρτᾶται παρ' ἐκείνων, εἰς οὓς ἐνεπιστεύθη τὴν ἐξουσίαν του, οἷτινες, εὐθύς ἀπὸ τῶν πρώτων κινήματων, ἢ ἀρνούνται νὰ τῷ ὑπακούσωσιν ἢ καὶ ἐπανίστανται μάλιστα κατ' αὐτοῦ· τότε δὲ δὲν εἶναι πλέον καιρὸς ἵνα σκεφθῇ ὁ ἡγεμὼν περὶ ἀπολυτισμοῦ, εἴτε διότι δὲν γνωρίζει πρὸς ποῖον νὰ ἐμπιστευθῇ, εἴτε διότι οἱ πολῖται, εἰθισμένοι νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς καθεστηκότας ἄρχοντας, δὲν δύνανται νὰ ἀναγνωρίσωσιν ἄλλους. Ὑπὸ τοιούτους ὁρους ἢ θέσις τοῦ ἡγεμόνος ἀποβαίνει τόσῳ μᾶλλον δυσχερῆς, ὅσῳ δὲν δύναται οὗτος νὰ ρυθμίσῃ τὴν ἐνέργειάν του ἐπὶ τῆς ἐν ὁμαλοῖς χρόνοις κανονικῆς τῶν πραγμάτων πορείας, καθ' ἣν ἀδιακόπως ὅλοι, ἔχοντες ἀνάγκην τῆς ἐξουσίας του, σπεύδουσι περὶ αὐτὸν, διακηρύττοντες ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνωσι πρὸς ὑπεράσπισίν του, μόνον καὶ μόνον διότι ὁ θάνατος εἶναι μακρὰν. Ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς τῆς τύχης, ἐὰν ἐπέλθῃ ἢ περίστασις πρὸς ἀπόδειξιν τοιαύτης ἀφοσιώσεως, δὲν βραδύνει ὁ ἡγεμὼν νὰ δοκιμάσῃ, δυ-

στυχῶς δὲ πολὺ ἀργά, κατὰ πόσον ὁ ζῆλος οὗτος ἤκιστα ἦτο εἰλικρινής. Καὶ ἐν τούτοις ἡ δοκιμασία αὕτη εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον ἐπικίνδυνος, ἐφ' ὅσον δὲν ἐνεργεῖται δίς.»

Ἄλλ' ὁμολογητέον αἱ περιπέτειαι τοῦ ἐπιχειρήματος δὲν μεταβάλλουσι τὸ καινότροπον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Παρατηρήσατε τὸν περιβεβλημένον τὴν ἐλαχίστην πολιτικὴν, βιομηχανικὴν ἢ ἐμπορικὴν δύναμιν. Τὸ ὄνειρόν του εἶναι νὰ ἐκτείνῃ τὰ ὄρια αὐτῆς ὅσον ἐνεστί μακρότερον. Καὶ ὁ δεῖνα π. χ. χωρικός πάρεδρος ἢ παντοπώλης ἔχει τοιαύτας τάσεις πρὸς τὸν δεσποτισμὸν, ὅσας βεβαίως θὰ κατάρθου νὰ πραγματοποιηθῆ, ἐὰν δὲ εὕρισκε σταθερὰν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν συγχωρίων ἢ τῶν ἀγοραστῶν αὐτοῦ. — Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸν ἡγεμόνα, ἐρρέθη ὅτι ἡ προσφορωτέρα μέθοδος πρὸς τὸν ἀπολυτισμὸν εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν ὑπηκόων. Ἀμφιβάλλω. Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Θεμιστοκλέους ἦτο μικρὸς τύραννος ἐξ ἀγάπης· αὕτη δὲ ὅσῳ ἐξέρχεται τῆς οἰκογενειακῆς καὶ τῆς φιλικῆς στέγης, τόσῳ καθίσταται προβληματικὴ. Κατὰ πάντ' ἄλλοις τὸ δόγμα αἰσχύς τῶν βασιλέων ἢ ἀγάπη τῶν λαῶν» εἶναι προφανῆς οἰκονομικὸς σολοικισμὸς. Ὅταν μεταβαίνω εἰς τὴν ἀγορὰν δὲν ζητῶ τοὺς ἀγαπητοτέρους πωλητὰς, ἀλλὰ τοὺς ἔχοντας τὰ χρησιμότερα τῶν προϊόντων. Τὸ νὰ εἶναι τις ἡγεμὼν ἐξ ἀγάπης ἢ ἐλεημοσύνης, τὸ εὕρισκω ταῦτοσήμαντον, ἅμα δὲν εἶναι τοιοῦτος ἐξ ἀρετῆς, δυνάμεως ἢ τύχης.

Ἡ καλλιέργεια τῆς ἡγεμονικῆς βιομηχανίας δύο συστήματα ἀκολουθεῖ. Πρόκειται περὶ αὐταρχικῆς ἡγεμονίας; Ὁ φόβος. — Πρόκειται περὶ συνταγματικῆς ἡγεμονίας; Ἡ ὑπόληψις. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ φόβος πρέπει νὰ ἐπιτείνηται ἀδιακόπως, καὶ ὁ τύραννος νὰ γίνηται ὁσημέραι τυραννικώτερος, διότι ἡ συνήθεια τῆς δουλικῆς ὑπομονῆς ἀμβλύνει τὸ ὄργανον αὐτοῦ. Ἐν τῇ δευτέρῃ περιπτώσει ἡ ὑπόληψις, ὅπως συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς μετὰ τοῦ κοινοῦ σχέσεις τῶν ἀτόμων, ἐξαρτᾶται ἐκ διαφορῶν ὄρων. Ἐν πρώτοις ἢ περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ ἡγεμόνος προεξετασθεῖσα ἔννοια ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν βᾶσιν. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως αὕτη μό-

νη. Καὶ ὁ Κύκλωψ ἦτο εἰλικρινής ὅταν ἐν τῷ σπηλαίῳ αὐτοῦ κατέτρωγε τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσεῶς. Ἀπαιτεῖται διὰ τὸν ἡγεμόνα χαρακτήρ ἐμπνέων εὐλάβειαν. Τὸ πνεῦμα του πρέπει νὰ εἶναι ἐλαστικὸν ἅμα καὶ ἤρεμον. Ὁ Βολταῖρος π. χ. δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἡγεμὼν, ἐνῶ ἦτο χαριέστατος αὐλικὸς καὶ περιπλέον δεινὸς σαρκαστής. Περισσότερον συγχωρεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος, ἐὰν εἴσθε σκυθρωπὸς ἢ ἐὰν εἴσθε ἐμπαίκτης.

Τὸ ἐκ τοῦ θρόνου παράδειγμα εἶναι μεγίστης σημασίας ἐργαλεῖον διὰ τὴν ἡγεμονικὴν βιομηχανίαν. Θέλετε νὰ κρίνητε περὶ τινος ἀνθρώπου; Ἰδέτε τοὺς περὶ αὐτόν. Ἡ ἀλήθεια δὲ αὕτη εἶναι ἰσχυροτέρα διὰ τὸν καθήμενον ὑπεράνω ὄλων καὶ ἐπομένως πανταχόθεν ὁρατόν. Βαρεία βεβαίως ἢ βιομηχανία ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ ἀνθρώπος πρέπει αἰετοποτε νὰ εἶναι εἰς προσοχὴν! Ἐκτὸς τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ δὲν βλέπω ἄλλα ὄντα ἀκίνδυνα ἐν τῇ ψυχαγωγίᾳ τῶν τῆς καρδίας ὀρμῶν. Καὶ μετὰ τῶν τέκνων δ' αὐτῶν ὑπάρχει βασιλικὴ τις περίοδος, ἢ ἡλικία τοῦ διαδόχου, πρὸς νέας δυστυχῶς ἐπιφυλάξεις.

Ὁ ἀληθὴς ἡγεμὼν οὐδ' ἀγαπᾷ οὐδὲ μισεῖ. Ἀμφότερα ταῦτα εἶναι ἄνευ ἐννοίας πρὸς πᾶσαν βιομηχανικὴν παραγωγὴν. Διαβαίνουσιν ὅλοι ἐνώπιον τοῦ ἡγεμονικοῦ βήματος, ὅπως ἐνώπιον τοῦ ἐμπορικοῦ, ὡς ἀριθμοί. Αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις προσέχουσι πλείοτερον εἰς τὰ ἑκατομμύρια· αἱ μυριάδες ἔρχονται κατόπιν· αἱ δὲ μονάδες, ἵνα ὑπολογισθῶσιν, πρέπει νὰ καταταχθῶσιν ἢ ἐδῶ ἢ ἐκεῖ. Ὅστις δὲν ἐννοεῖ τὴν ἀριθμητικὴν ταύτην γλῶσσαν, δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐννοήσῃ καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἡγεμονικῆς βιομηχανίας, ἢ κυρία τῆς οἰκίας (ὡς μεγίστης τινος ἐπιχειρήσεως) ἐπαφῇ πρὸς τὸν λοιπὸν κόσμον συμβαίνει διὰ τῶν προπορευομένων ἐν τῷ λαῷ. Ποῶς δημιουργεῖ αὐτούς;.. Ὅταν ἀκούω ὅτι ἐν ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ οἱ ἡγεμόνες ἔχουσι τὴν περὶ τῆς δημιουργίας αὐτῶν ἀξίωσιν, φαντάζομαι βιομηχάνους, οἵτινες ἵνα ἐλκύσωσι μέγα ἀριθμὸν ἀγοραστῶν, διασπείρουσι μετὰ αὐτῶν διαλαλητὰς καὶ κατασκόπους.

Βεβαίως δὲν ἔχω κατὰ νοῦν τὴν μελέτην ὄλων τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν τῆς ἡγεμονικῆς βιομηχανίας ὄρων. Μόνη ἡ ἀνάπτυξις τοῦ περὶ τῆς κοινωνικῆς πρὸς αὐτὴν ὑπολήψεως θὰ ἦτο λίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀρκετὴ. Πρὶν ἀποπερατώσω δὲ ταύτην, μετὰ τὴν νομιμοφροσύνην τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὴν παραδειγματικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, ὑπολείπεται ἐργασία τις κυριωτάτη, ἀξία ἰδιαίτερας διὰ τοὺς ἡγεμόνας προσοχῆς. Ἡ ἐργασία αὕτη ἔχει δύο ὄψεις, ἐκ τῆς εἰρήνης καὶ ἐκ τοῦ πολέμου. Ἐνῶ ἐν εἰρήνῃ τὸ πᾶν ἐν συνταγματικῇ πολιτείᾳ εἶναι ἡ Ὑπουργικὴ Κυβέρνησις, ἐν πολέμῳ τὰ πράγματα περιμένουσιν ἐκ τοῦ ἡγεμόνος τὴν δύναμιν τῆς στρατηγικῆς διοικήσεως αὐτῶν. Ἡ καλλιέργεια λοιπὸν τῆς ἐπιστήμης ταύτης πρέπει νὰ εἶναι διηλεκτικὴ ἐν τῇ ἡγεμονικῇ βιομηχανίᾳ μελέτημα, καὶ πᾶσα ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἀνικανότης πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθῆς ἐθνικὴ συμφορά.

Ὑποθέτω οὕτω τὸν χρόνον τῆς εἰρήνης ὡς χρόνον στρατιωτικῆς διὰ τοὺς ἡγεμόνας ἐκπαιδεύσεως. Καὶ λέγεται μὲν ὅτι οἱ ἀπόλεμοι ἡγεμόνες εἶναι μᾶλλον συνταγματικοί, ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ ἄμαχοι κύνες εἶναι μᾶλλον φυλακτικοί! Ὑποστηρίζεται ἐπίσης, ὅτι τὰ ἐλεύθερα συντάγματα τῶν λαῶν σώζονται διὰ τῆς ἀνανδρίας τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν. Ἴσως τοῦτο εἶναι ἐν μέρει ἀληθές· πάντοτε ὁμως ὑπερβολικόν. Ὅπωςδὲποτε δὲν προτίθεμαι νὰ φθάσω εἰς τὰ τελικὰ συμπεράσματα τῆς ἀπὸ τύχης πολιτικῆς ταύτης φρονήσεως τῶν λαῶν, οἵτινες πάντοτε πρέπει νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐν ταῖς ἐκτεθηλυμέναις αὐλαῖς τῶν ἡγεμόνων σφυρηλατεῖται ὁ αἰώνιος τῆς δουλείας ζυγός.

Σὺν τῇ στρατιωτικῇ ἐκπαιδεύσει βαίνει ἐξ ἴσου ἡ πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας κοινωνία τῆς ἡγεμονικῆς βιομηχανίας. Ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον, ὅστις καθυστερεῖ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐθνικῆς προόδου. Ὑποθέσατε ἡγεμόνα, τρώγοντα μὲν καὶ πίνοντα καλῶς, χασμῶμενον δὲ ὁσάκις ὁ λόγος περὶ σπουδαίων τοῦ ἀνθρώπινου βίου ἐνασχολήσεων! Διότι εἶναι ἐπίσης οὐσιῶδες νὰ παρακολουθῇ προ-

σεκτικῶς ὁ ἡγεμὼν τὰς ἐν τῇ χώρᾳ ἐπιστημονικὰς τάσεις ὅπως καὶ τὰς ἐν τῇ πολιτικῇ συζητήσεις. Ἀμφοτέρωθεν ἐπηρρεάζεται τὸ μέλλον τῆς βιομηχανίας του. Ἀναλόγως δὲ τοῦ ρεύματος τῶν ἰδεῶν τῶν καταναλισκόντων τὰ προϊόντα αὐτῆς, πρέπει ἐκάστοτε καὶ αἱ μέθοδοί της νὰ τροποποιῶνται. Ἡ παπικὴ πολιτικὴ τοῦ non possumus ἀρμόζει εἰς ἐκεῖνον μόνον, ὅστις ἢ δὲν ἔχει πλέον τί νὰ ἀπολέσῃ ἢ ὀμίλει μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀπ' ἐναντίας ἢ πρὸς τὰς περιστάσεις ἀρμονία ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα πάσης βιομηχανίας, ἐπομένως καὶ τῆς ἡγεμονικῆς. Ἀφοῦ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ καθ' Ὀμηρον *τερπικέραυνος Ζεὺς* ὑπεχώρησεν ἀνεπιστρεπτεῖ, ἃς κρίνει ἐκαστος περὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς μιμητῶν του.

Ἐν γένει ἡ ἐπιστήμη, καθόσον προβαίνει ὁ πολιτισμὸς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, κατὰ τοσοῦτον ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἐν τῷ μέλλοντι δυνατὴν βᾶσιν τῆς ἰσχύος. Ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς βιομηχανίας, οὐδὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐξαιρουμένου, δὲν δύνανται νὰ ἀποφύγωσι τὴν ἐξ αὐτῆς ἐξάρτησιν. Οὐχὶ ὅτι δύνανται ποτὲ νὰ λείψωσιν ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου αἱ παραφωνίαι, ἀλλὰ διότι ἀπ' ἧς ἐποχῆς ἐπαυσεν ἡ βασιλεία τῶν Θεῶν ἢ ἡ ἀποθέωσις τῶν ἡγεμόνων, κατὰ κανόνα ἀνεφάνη τὸ μεταξὺ τοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης ὀριστικὸν διαζύγιον. Ἀλήθεια αἰωνία! τῆς ὁποίας παρηγορητικὰ συμπτώματα ἀπαντῶνται καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς μᾶλλον τερατομόρφοις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους περιόδοις. Οὕτω διηγεῖται ὁ Τάκιτος (Χρον. 13, 3), «ὅταν ὁ Νέρων ἐξεφώνησε τὸν ἐπικῆδειον τοῦ Κλαυδίου, ἐν ὅσῳ ὀμίλει περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, περὶ τῶν θριάμβων τῶν προγόνων του, ὁ τόνος τοῦ ρήτορος καὶ ἡ προσοχὴ τῶν ἀκροατῶν διετηροῦντο· ἀκόμη δὲ καὶ τὸ περὶ τῆς ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ του ἡσυχίας τῆς ἐπικρατείας μέρος τοῦ λόγου ἐπιεικῶς ἢ συνέλευσις ἤκροάσατο. Ὅταν ὁμως ὁ ρήτωρ ἔφθασεν εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ τὴν ὀξύνοϊαν τοῦ Κλαυδίου, οὐδεὶς πλέον ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὸν γέλωτα. . . .»

ΕΘΝΙΚΑΙ ΑΜΟΙΒΑΙ.

Ἐὰν ἐπιθεωρήσωμεν τὰ ἐλατήρια τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τῆς μεγαλοψυχίας αἱ ὁρμαὶ κατέχουσι τοιαύτην μεταξὺ αὐτῶν θέσιν, ὥστε ὁ νομοθέτης ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελεν ἐξορίσει αὐτὰς ἐκ τῆς πολιτείας του, ταχέως θὰ ἐδοκίμαζε λίαν ὀδυνηρὰς συνεπειάς. Ὅταν ἔλθῃ ἡ ἀνάγκη τῶν μεγάλων κινδύνων, ἡ ἐπιτακτικὴ αὐτῆς φωνὴ δὲν ἔχει ὁμοίως εἰς ὅλας τὰς ὑπάρξεις. Ἐνῶ τὸ κοινὸν τῶν ἀνθρώπων βαδίζει τὴν πεπατημένην ὁδὸν, μόνῃ ἡ πρωτοβουλία τῶν ἀτόμων δύναται νὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν τῆς κοινῆς σωτηρίας. Ἐργάζονται οἱ βιομήχανοι, κινεῦνται οἱ ἔμποροι καὶ ἀροτριῶσιν οἱ γεωργοί, οἱ δὲ μεγαλόψυχοι τῆς κοινωνίας ἐργάται προκινδυνεύουσιν ὑπὲρ ὅλων, θυσιάζοντες τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς περιουσίας, ἵνα τὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τοὺς ἄλλους.

Ποίων αἰσθημάτων πάλη συμβαίνει ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μεγάλων τούτων θνητῶν; Ἐπικρατεῖ ἡ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἀγάπη; Ἀφήσατε αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ. Ὅ,τι ποιεῖ ἡ δεξιὰ αὐτῶν μένει ἄγνωστον εἰς τὴν ἀριστεράν των. — Ἐπικρατεῖ μᾶλλον ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα; Μὴ λησμονήσατε τὴν πρακτικὴν τῶν αἰώνων. Ἐρμηνεύεται ἐν δυσὶ λέξεσιν: Ἐθνικὴ ἀμοιβή.

Οὐχὶ ὅτι ἡ φωνὴ τῆς ἀνθρωπότητος ἔχει ζωηρότερον τῆς φωνῆς τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ διότι, φεῦ! ἡ μὲν ἀνθρωπότης εἶναι αἰώνια, ἡ δὲ πατρίς οὐδέποτε ἀπωλέσθη ἐκ τῆς πλησμονῆς τῶν εἰς αὐτὴν ἀφοσιουμένων. Πῶς! Καλλιεργεῖται λοιπὸν καὶ ὁ πατριωτισμός; Τίς οἶδε. Δὲν λέγω τοῦτο. Ἀλλ' ἰσχυρίζομαι, ὅτι αἱ ἐκατόμβαι τῶν ὑπὲρ πατρίδος θυμάτων δὲν εἶναι πάντοτε ἐπίσης ἄφθονοι.

Ἀποτελεῖ οὕτω σημαντικώτατον διὰ τὸν νομοθέτην μελέτημα ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὑπὲρ τοῦ κοινῶν ὁρμῶν τῆς μεγα-

λοψυχίας. Τί θὰ εἴπωσιν οἱ μεταγενέστεροι; Εἶναι ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον πᾶς, ἐν ἑαυτῷ μέλλουσαν αἰσθανόμενος ζωὴν, ἔχει ἀείποτε ὑπ' ὄψιν. Μετὰ τὴν αἰσίαν τοῦ ἀγῶνος ἔκθασιν ὑπάρχει ἄρα γε τελευταία τις ἐπὶ τῆς γῆς ἐλπίς; Καὶ τοῦτο ἀκόμη δὲν εἶναι ἀλλότριον πρὸς τὴν πεπερασμένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων μεθόδων εἰς καλλιέργειαν τῶν ἀτομικῶν ὑπὲρ τοῦ κοινῶν ἀφοσιώσεων, τὸ ἠθικὸν ἐλατήριον κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἀρμόζει δὲ εἰς εὐρώστους ψυχικῆς λαοῦς. Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ βραβευθῶσιν οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον ἀείμνηστοι ἐλευθερωταὶ τῶν Ἀθηναίων, δὲν ἐκρίθη ἀξιώτερος δι' αὐτοὺς στέφανος παρὰ τὸν ἐκ φύλλων δένδρου. Οἱ χρυσοὶ στέφανοι ἀνήκουσιν εἰς ἐποχάς, καθ' ἃς ἐν τῇ ἐθνικῇ οἰκονομίᾳ εἶχεν ἡδὴ κατισχύσει ἡ νομισματικὴ αὐτῆς περίοδος. Τοιοῦτοτρόπως γνωστὸς εἶναι ὁ λόγος τοῦ Δημοσθένους περὶ στεφάνου, ὅστις ἦτο χρυσοῦς. Τοιοῦτοι στέφανοι ἐδίδοντο καὶ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Πεντακοσίων, ὅταν ἐξεπλήρου καλῶς τὰ ἑαυτῆς καθήκοντα. Θεσμὸς οὐχὶ ἀνάξιος μελέτης καὶ πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς πολιτεύματα.

Ἀκολούθως ἔρχονται οἱ Ρωμαῖκοὶ θρίαμβοι, οἵτινες τοσοῦτον ὑπέκαυσαν τὸν πρὸς τὰ μεγάλα ἔργα τῆς δημοκρατίας ζῆλον τῶν τέκνων αὐτῆς. Ἡ ὑπερβολὴ ἐπήνεγκε βαθμηδὸν μετὰ τῆς πτώσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν πολιτειακὴν τοῦ ἐλατηρίου τούτου ἐξαχρείωσιν. Τοιοῦτοτρόπως ἀναφέρει ὁ Ἀππιανὸς 2825 χρυσοὺς στεφάνους ἐνώπιον τοῦ θριαμβικοῦ ἄρματος τοῦ δολοφόνου τῆς Ρωμαϊκῆς ἐλευθερίας Καίσαρος.

Μετὰ τοὺς στεφάνους πρέπει νὰ λογισθῶσι καὶ τὰ ἀγάλματα. Ἡ αὐτὴ δὲ ἀρχὴ καὶ ἡ αὐτὴ κατάχρησις. Ἐνῶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δημοκρατίας ἔπρεπε νὰ εἶναι τις τυραννοκτόνος, ὡς ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων, ἵνα τιμηθῇ διὰ χαλκοῦ ἀνδριάντος, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἔπρεπε νὰ εἶναι Δημήτριος Φαληρεὺς, ἵνα, ὡς ἀναφέρει ὁ Διογένης (5, 75), ἐντὸς ἐνὸς ἔτους τιμηθῇ διὰ 360. Ἡ αυτοκρατορικὴ περίοδος τῆς Ρώμης ὑπερηκόνησε τὴν κατά-

χρησιν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀπειρίας τῶν περιλειπομένων ἀνδριάντων καὶ προτομῶν τῶν δεσποτῶν τῆς αἰωνίας πόλεως.

Τὰ παράσημα τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν τῶν ἰδεῶν τάξιν. Διὰ τὴν Ἑλλάδα π. χ. τὸ ἀριστεῖον τοῦ ἀγῶνος εἶχε τὸν σκοπὸν νὰ δεικνύῃ εἰς τοὺς νέους τὴν ὁδὸν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀναλόγου ἐννοίας καὶ τὸ διανεμηθὲν εἰς τὰ μέλη τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ ἀξιωμανημονεύτου Συνελεύσεως μετάλλιον. Τὸ τάγμα ἐν τούτοις τοῦ Σωτῆρος ἀπεδείχθη καθαρὸς Εὐρωπαϊκὸς πηθικισμός. Ἐγένετο δὲ ἀπανταχοῦ τοιαυτὴ τοῦ παρασημοφόρου τούτου ἐλατηρίου χρῆσις, ὥστε πρέπει νὰ εἶναι τις εἰς ὑπερβολὴν μάταιος, ἵνα κοσμῇ τολμηρῶς δι' αὐτοῦ τὸ στήθος τοῦ. Ἀπόδειξις ὅτι ἡ ἐν Ἀμερικῇ κατάργησις τοῦ τάγματος τοῦ Κινκινάτου, ἅμα ὡς συνεστήθη τοῦτο, διὰ τὸν φόβον μὴ ἐξ αὐτοῦ σχηματισθῇ τάξις εὐγενῶν, εἶχε τι εἰς ὑπερβολὴν ὀστρακικόν, ὡς ἀποδεικνύει τὸ παρ' ἡμῖν γελοῖον τῆς τοιαύτης εὐγενείας. Ὑπὸ εἰδικωτέραν ἔποψιν καὶ τὰ μετάλλια τῆς βιομηχανίας εἰς τὴν αὐτὴν τῶν ἰδεῶν κατηγορίαν πρέπει νὰ καταταχθῶσιν ἐπ' ἀναλόγοις ἀποτελέσμασιν.

Ἡ κατονόμασις δημοσίων τόπων (πλατειῶν, ἀγυιῶν) διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν ἀριστευόντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος κέκτηται κατὰ πολὺ μείζονα σημασίαν. Τὰ μνημεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὴν δραστηριωτέραν ἐννοιαν. Ὅταν διαβαίνω παρὰ τὸ ἐρημικὸν τοῦ Καραϊσκού μνημα, ζητῶ ἐπ' αὐτοῦ τὰ ἀνδραγαθήματά του καὶ τὰ βλέπω ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

Ἐν Θερμοπύλαις τοῦλάχιστον ἔγραφον

² Ὡς εἶν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίους, ὅτι τῆδε κείμεθα, τοῖς κείνων ρήμασι πεθόμενοι.

Πρὸ ὀλίγων δὲ ἡμερῶν ἤμην ἐπὶ τῆς Πειραικῆς ἄκρας. Ἄλλος ἐκεῖ σωρὸς λίθων, φέρων τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀνδρέας Μιαούλης ναύαρχος.» Ὑπενθυμίζει τὸν τόπον ἐν ᾧ πρὸ 2 χιλ. ἐτῶν ἐδεικνύετο εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ τάφος τοῦ Θεμιστοκλέους. Μεταβῆτε ὁμῶς κατόπιν καὶ εἰς τὸ Νεκροταφεῖον. Ὅποια μνημεῖα ἐκεῖ ἀνήγειρεν ἡ ματαιότης!—Ἴπὸ ἄλλην ἔποψιν τὰ ὑπὲρ ὄντως ἐθνικῶν σκοπῶν μεγάλα τῶν πλου-

σίων ἰδιωτῶν ἰδρύματα δύνανται νὰ συνδεθῶσι τοιοῦτοτρόπως πρὸ τὸ ὄνομα αὐτῶν, ὥστε νὰ ἀποτελεσθῇ ἐντεῦθεν ἰσχυρώτατον φιλοτιμίας ἐλατήριον, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐξαισία τῶ ὄντι τῆς ἀρχῆς ταύτης προϊόντα.

Ἡ ὕλική ἔποψις τῶν ἀμοιβῶν συνίσταται εἰς τὴν διὰ χρημάτων, γαιῶν ἢ ἀτελειῶν ἐνθάρρυνσιν τῶν κοινωφελῶν ἔργων. Ἡ κατάχρησις καὶ ἐνταῦθα προβάλλει τὴν ἀσχημίαν τῆς μετὰ τοσοῦτου θάρρους, ὥστε πολλάκις εἶναι ζήτημα ἂν αἱ ἰδιοτροπίαί τῶν ἰσχυρῶν δὲν ἤντησαν πλειότερον ἐν τῇ περιουσίᾳ τῆς ἐπικρατείας. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη ὁ σκοπὸς τοῦ ὕλικου τούτου πρὸς τὰς ἐκτάκτους πράξεις ἐλατηρίου δὲν ἔχει τι κοινὸν πρὸς τὴν μομφήν, ὅτι καταβιάζει τὸ ἀξίωμα αὐτῶν. Ἡ ποικιλία, ἣτις ἐμπνέει τὸν ἀνθρώπινον κόσμον, ἔχει πολλὰς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ χορδὰς καὶ τὰ χρήματα, ὅταν γίνηται καλὴ αὐτῶν χρῆσις, ἀποτελοῦσι μίαν μεταξὺ ὄλων. Ὅταν π. χ. διὰ γεωργικῆς τινος ἀτελείας, ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα, αἱ χέρσοι γαῖαι εἰσάγωνται εἰς καλλιέργειαν, τοιαύτη τις ἀμοιβὴ τῆς ἐπικρατείας πρὸς τὴν κοινωφελῆ ἐργασίαν εἶναι ἱκανὸν ἐλατήριον ἰδίως ἐν χώραις μεγάλης ἐκτάσεως.

Αἱ λοιπαὶ ἀμοιβαὶ ἀναφαίνονται ὑπὸ διαφόρους μορφάς, εἶναι δὲ κοιναὶ εἰς πᾶν εἶδος πολιτεύματος. Ἡ ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ οὕτω πρυτανείῳ σίτησις, τὴν ὁποίαν εἰς μάτην ἐζήτησε δι' ἑαυτὸν ἡ εἰρωνικὴ τοῦ κατηγορουμένου Σωκράτους γλῶσσα, ἀνήκει ἐνταῦθα μετὰ τῆς ἐκ 2 ἢ 3 ταλάντων ἐνιαυσίας αὐτῆς δαπάνης (Boeck Πολιτικὴ Οἰκονομία τῶν Ἀθηναίων 2, 48). Ἐνδεικτικωτερον τὸ παράδειγμα τοῦ Λυσιμάχου υἱοῦ τοῦ Ἀριστείδου, ὅταν τῷ ἐδίδεν ἡ δημοκρατία 100 ἀργυρὰς μνᾶς, 200 πλῆθρα Εὐβοϊκῆς γῆς, ἐξ ὧν τὸ ἡμισυ πεφυτευμένον, καὶ περιπλέον μηνιαίαν σύνταξιν 120 δραχμῶν, ἀντιστοιχουσῶν πρὸς 800 περίπου δρ. τοῦ ἡμετέρου νομίσματος. Τοιαύτας ἀμοιβὰς δὲν ἔχει νῦν πολλὰς νὰ δεῖξῃ ἡ ἡμετέρα χώρα, χωρὶς ὁμῶς νὰ ὑποτεθῇ ἐντεῦθεν ὅτι εἶναι καὶ ἥττον βεβαρυμένη ἐκ

τοῦ ὀλίκου ποσοῦ τῶν κατὰ μέρος περιθάλψεων, ὡς μαρτυρεῖ τὸ εὐρὺ σύστημα τῶν εἰς ἔθνικὰς γαίας προικήσεων τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Καὶ ὁμως τί εἶναι αἱ ἡμέτεραι ἐν γένει ἀμοιβαὶ συγκρινόμεναι πρὸς τὰς τῶν εἰς ἑκατοντάδας ἑκατομμυριῶν λογιζούσας τὰ ἑαυτῶν εἰσοδήματα ἐπικρατείας!

Ἡ ἐθνικὴ ἀμοιβὴ ἀποτελεῖ ἓνα τῶν ἀναγκαίων τοῦ πολιτεύματος μηχανισμῶν. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἀπολυτισμῷ τὸ δοκοῦν τοῦ μονάρχου καὶ τῶν περίξ αὐτοῦ αὐλικῶν δίδει τὴν κυρίαν διεύθυνσιν τῆς δημοσίας εὐγνωμοσύνης. Τότε ἡ μὲν κολακεία εἶναι ὁ εὐτυχέστερος εἰσηγητῆς, τὰ δὲ ἀρενωπὰ φρονήματα ὁ ἀναπόφευκτος σκόπελος. Σκοπος τότε δὲν εἶναι ἡ ἀνύψωσις τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τοῦ εἰδώλου τῆς τυραννίας ἢ λατρείας. — Ἐν δὲ τῇ συνταγματικῇ πολιτείᾳ συμπράττουσιν ἡ νομοθετικὴ καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ ἀρχὴ εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἐθνικῆς τῶν ἀτόμων φιλοτιμίας. Ἡ μὲν πρώτη ὀρίζει τὰς περιπτώσεις καὶ τὰ μέσα τῶν ἐθνικῶν ἀμοιβῶν· εἰς δὲ τὴν ἑτέραν ὑπολείπεται ἡ προσφορωτέρα τῷ γενικῷ σκοπῷ ἐφαρμογὴ (ἄρθ. 40 καὶ 64 τοῦ Ἑλλ. Συντάγματος). — Τέλος ἐν τῇ δημοκρατικῇ περιόδῳ τὰ πάντα ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ λαοῦ. Κατ' αὐτὴν ἕκαστος Σαλαμινομάχος ἑαυτὸν μὲν θεωρεῖ πρῶτον, τὸν Θεμιστοκλῆ δὲ δεύτερον; ἵνα δοθῇ οὕτως ὁ τοῦ «θαλλοῦ στέφανος» εἰς τὴν σοφίαν τοῦ τελευταίου (ἴδ. Πλουτάρχ. Θεμ.). Δὲν ὑπάρχει ἰσχυρότερον κέντρον ἐκείνου, τὸ ὅποιον ἀκοντίζει ἢ μεγαλοπρεπῆς τοῦ λαοῦ βοή. Τί εἶναι ἀπέναντι αὐτῆς ἢ τῶν ἐπὶ θρόνου καθημένων! Ἐρωτήσατε τὴν χορείαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν . . . .

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Ἀπὸ τοῦ καταπεποιημένου ἔτους 1874 μεταβαίνομεν εἰς τὸ 1875, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, τὴν ὁποίαν εὐρίσκομεν οὐχὶ εἰς τὸν πυθμένα τοῦ πύθου τῆς Πανδώρας, ἀλλ' εἰς τὸ ἄκρον τοῦ φο-

βεροῦ δρεπάνου, τὸ ὅποιον γνωρίζει νὰ μεταχειρίζηται τόσον ἀσπλάγχχνως ὁ γηραιὸς Κρόνος.

— Τὸ 1874 δὲν ὑπῆρξεν ἔτος ἀσήμαντον. Πρὶν ἢ ταφῆ ἐν τῷ μεγαλοπρεπῆ τῆς λήθης ναφ, ἃς ὑποβάλλομεν αὐτὸ ἐνώπιον τοῦ Ἀγγυπτικῆς τῆς ἀρχαιότητος ἐπικηδεῖου δικαστηρίου. Πῶς ἐπολιτεύθη κατὰ τὴν ἡμετέραν χώραν; Ποῖαι αἱ τάσεις αὐτοῦ ὑπὸ οἰκονομικῆν καὶ πολιτικακὴν ἐποψίν; Ἐὰν ἀνήκῃ ἤδη εἰς τὸ παρελθόν, ὀφείλει ὁμως λόγον εἰς τὸ μέλλον.

— Τὸ ἔτος τοῦτο ἀπέδειξε μείζονα διάθεσιν εἰς ἀνάπτυξιν τῆς καταναλώσεως ἢ εἰς προδικασμὸν τῆς παραγωγῆς. Ἐνῶ ἡ βιομηχανία τοῦ ἔθνους ἠκολούθησε τὰς προτέρας εἰς πρόοδον ἀναλογίας, ἡ βιωτικὴ αὐτοῦ ἐξέτεινεν ἐπὶ τὸ νευρικώτερον τοὺς ὅρους ἐαυτῆς. Οἰκοδομαὶ πολυτελεῖς, ἡμερήσια ἐφόδια δαπανηρότερα, πλείονα τῆς πίστεως καθυστεροῦντα. Ἄφ' ἑτέρου ἄφθονα ἐρείπια τῆς ἐπ' ἐσχάτων συντελεσθείσης μετοχομανίας, τὸ δὲ πνεῦμα τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων εἰς χεῖρας νοσοκόμεν κατὰ τὸ πλείστον ἀδεξων.

— Ζωηροτέραν κατὰ πολὺ εἰκόνα ἀπετέλεσεν ἡ Κυβερνητικὴ οἰκονομία, τῆς ὁποίας τὰ πρῶτα ἐξοδα ἐχρηγήσαν δανεισταί. Ἐφορολόγησεν αὐτὴ καὶ ἐστρατολόγησεν ἀντισυνταγματικῶς, ἐδαπάνησε δὲ αὐθαιρέτως. Οἱ ἰδρωτὲς καὶ τὸ αἷμα τοῦ λαοῦ ὑπῆρξαν δι' αὐτὴν παιδικὰ ἀθύσματα, τὰ ὅποια ἐκθύμως ἐθρυσεν ἐπὶ τῆς θεμελιώδους τοῦ πολιτεύματος βάσεως. Οὐδὲ τοὺς φόρους οὐδὲ τὰς δαπάνας ἐψήφισαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους (ἄρθ. 59 καὶ 60 Συντάγματος).

— Τὸ ἔτος τοῦτο παρέσχεν ἐνδεικτικώτατον πολιτικὸν σύμπτωμα ἐν τῇ τετάρτῃ τοῦ κράτους ἐξουσίᾳ. Ἐνωθ' τὸν τύπον, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν κυβερνητικὸν τμήμα κατεπολέμησε τὸ τῆς Πατρίδος πολίτευμα, τὸ δὲ ἀντικυβερνητικὸν τὸ ὑπερασπίσθη. Ἡ κυβερνητικὴ λοιπὸν ἔννοια διετέλεσεν ἀνατρεπτικὴ, ἢ δὲ ἀντικυβερνητικὴ συντηρητικὴ. Πρέπει ὅθεν νὰ ὑπῆρξε πολὺ ἐπιβλητικὴ ἢ δύναμις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἀφοῦ δὲν ἐπῆλθε πρακτικώτερα τις ἐν τῇ ἰσχύϊ τῆς ἐπικρατείας κατάχρησις.

— Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας οὐδέποτε, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πρώτῃ δεκαετίᾳ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος δίκης τοῦ Κολοκοτρώνη, παρεβιάσθη τόσον αὐθαδῶς ὅσον κατὰ τὸ 1874. Κατηγορουμένου δημοσιογράφου ἐπὶ ἀδικήματι διανοίας κατὰ τῆς Αὐλῆς, μόλις τὰ δικαστήρια τῆς πρωτεύουσας ἐκήρυξαν αὐτὸν ἀθῶον καὶ εὐθὺς οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὰ δικαστὰ ἐξεσφενδονίσθησαν εἰς τὰ τέσσαρα τῆς Ἑλλάδος ἄκρα. Κακὰ ὁμως σημεῖα: Μήπως οἱ ἰδιοκτῆται,

οί ἔμποροι, οἱ βιομηχάνοι θέλουσι τοὺς δικαστὰς αὐτῶν πειθίην αὐτοὺς ὄργανα τῶν καλλιεργητῶν τοῦ διοικητηρίου; Καὶ δὲ καὶ παραδείγματα: Ὅταν οἱ κυβερνῆται ἐκδικῶνται τοὺς δικαστὰς, τί ὑπολείπεται εἰς τοὺς δυσαρεστουμένους κατὰ τούτων ἰδιώτας; Ὑβρῆσι, αἰκίαι καὶ κτόνοι. Ἐπειτα ἐρωτᾶται «ποία ἡ ἀγρῶσα πρὸς τὴν πολιτείακὴν μοιμότητα ὁδὸς;» εἰάν δὲν εἶναι ἀσφαλὴς ἡ τῶν συντριμμάτων τῆς δικαιοσύνης!

— Ἡ ἀγνότης τοῦ Ἑλληνος νομοθέτου κατεσπιλώθη κατὰ τὴν 30 Ἰβρίου 1874. Ἄνθρωποι ἔνοχοι ἢ ἀπρόσεκτοι, ὀδηγούμενοι ὑπὸ αὐθαρέτου, ἀνυπομόνου ἢ κενῆς διανοίας, παρέμειναν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς συνταγματικῆς ἀπαρτίας τῆς Βουλῆς καὶ ἀπετόλμησαν νὰ προβῶσιν εἰς ἔργα νομοθετικά. Πράξις τυραννικὴ ἐκ τῆς στοιχειωδέστερας περὶ τυράννου ἐνόιας, καθ' ἣν τοιοῦτος εἶναι ὁ ἐν χώρᾳ ἐλευθέρᾳ σφετεριζόμενος ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν δὲν τῷ ἐνεπιστεύθη τὸ ἔθνος. Ὅταν ἐν τῷ συντάγματι 96 βουλευταὶ κατ' ἐλάχιστον ὄραν ἀποτελῶσι τὸν Νομοθέτην, ἡ τόλμη δύναται νὰ κρίνῃ ἀρκούντως καὶ τοὺς 30 τυράννους τῆς Ἀθηναϊκῆς ἀρχαιότητος. Τί σημαίνει ἂν ὁ κινῶν ὀνομάζῃται Λύσανδρος ἢ Θηραμένης, ξένος ἢ ἐγχώριος; Ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ὁμιλεῖ.

— Τὴν ἐπαναστατικὴν ταύτην πράξιν ἀμέσως ἐπηκολούθησεν ἐτέρω, ἀντεπαναστατικὴ. Σύσσωμος ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπεχώρησε τοῦ Βουλευτηρίου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης διερρήχθη τὸ σεβάσιμον ἀξίωμα τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Ἐν τῷ ναυαγίῳ τούτῳ τί ἀπέγεινεν ἡ μετριοφρονεστέρα τῶν πολιτευομένων μερίς; Ἀπεχώρησε καὶ αὕτη.... Ὅταν ὅμως βλέπετε τοὺς μετρίους εἰς τὰ ἄκρα, καταγίγιναι προσηνύεται.

— Τοιοῦτοτρόπως ἔλαβεν ὑπαρξίν τὸ ἐξῆς συνταγματικὸν δόγμα: Νὰ παραδοθῇ ἡ διεύθυνσις τῆς πολιτείας εἰς τὴν ἀποχωροῦσαν δύναμιν τοῦ Κοινοβουλίου ἢ νὰ μείνῃ εἰς χεῖρας τῆς ἐκτὸς τοῦ νόμου μερίδος αὐτοῦ; Καὶ ὅτι μὲν ἡ ἀρχὴ τοῦ λοιποῦ ἀνέκει εἰς τὴν ἀπόλυτον καὶ οὐχὶ τὴν σχετικὴν πλειονοψηφίαν, πρόδηλον οἱ νομίζοντες δὲ ὅτι ὑπάρχει καὶ τρίτη ὁδὸς δὲν βλέπουσιν, ὅτι ἡ συνταγματικὴ ἄμαξα ἐξῆλθε τῆς τροχιάς τῆς καὶ ὅτι ἀπαιτεῖται ἰκανὸς μηχανικός, ἵνα ἐπαναφέρῃ αὐτὴν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς κοινωνικῆς ἀρμονίας.

— Πολλοὶ βεβαίως ὄροι εἶναι ἀναπόφευκτοι εἰς τὴν τελικὴν τῶν πολιτευμάτων ἀνάπτυξιν. Δὲν γνωρίζω ἐν τούτοις ἄλλον κεφαλαιώδестρον τῆς ἰκανότητος τοῦ διοικεῖν τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ δὲν εἶναι μὲν πρώτη ἀπόδειξις ἡ τελευταία κοινοβουλευτικὴ ἡμῶν περιπλοκή, μαρτυρεῖ ὅμως αὕτη ὅτι καὶ τὰ ἰσχυρότερα τῶν πλειονοψηφῶν σώματα εἶναι μὴδὲν εἰς χεῖρας ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσι τὴν ἐπιθεξιότητα νὰ ρίπτωσιν αὐτὰ κατὰ κρημνῶν!

Ἐν Ἀθήναις, 1 Ἰανουαρίου 1875,